

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

XV. évfolyam.

9-10. szám.

1906.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET
ÉRTESITŐJE.

*

SZERKESZTI:

MERZA GYULA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TARTALOM: Rákóczi-csúcs. — Za-la: Márki Sándor dr. jubileuma (arcképpel). — Czárán Gyula: Csodavár (egy képpel). — Hangay Oktáv: A runki szoros kikutatása (Dunky E. 2 fölvtételével). — M. Kovács Géza: A násznagy szerepe a nyáradmenti lakodalmaknál. — Ifj. Darkó Akos: A Nyirő-család siremléke (egy képpel). — Különművelők: Dr. Márki köszönő irata. — Személyi hírek. — Több mint 7000 méter magasságban. Népviseleti ünnep. — A havasi rózsza. — Tschudattich. — A kerékpározás tanulságai. — Könyvesház: Egy régi székely kéziratról (Harmath Lujza.) — Egyesületi élet: Választmányi ülés (okt. 10.). — Az E. K. E. új tagjai.

ELŐFIZETÉSI ÁRA 10 KOR.

AZ E. K. E. RENDES TAGJAI TAGDÍJUK FEJÉBEN INGYEN KAPJÁK.

MEGJELNIK IDŐKÖZÖNKÉNT.

KOLOZSVÁR,

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

1906.

ERDÉLYI MÚZEUM

419 * 1906. DECZ 31.

KÖNYVTÁRA.

Sárga Gergely fehérnemű, vászon és férfi divat raktára Kolozsvárt,
Wesseli nyi Miklós-utca (Belhid-utca) 8.

Teljes menyasszonyi kelengyék kiállítása. Legujabb bel- és külföldi fehérnemű különlegességek és férfi divatcikkek nagy raktára. — Wein Károly és Társa késmárki vászon és asztalnemű-gyár főrai tára. Dús választék valódi Richter-féle rumburgi vászon, chiffon, Regenhart- és Raymann-féle asztalneműek, szőnyegárúk, paplan, matrác-, függönyök és pokrócokból. Szabott árak! — Pontos kiszolgálás!

Hazai gyártmányu árúkbán nagy választék.

Cs és kir. udvari szállító.

Szerb kir udvari szállító

Neumann N.

férfi- és gyermekruhatelepe Kolozsvár, Mátyás király-tér 14. sz.,

az őszi és téli idényre

őszi és téli öltönyöket, átmeneti kabátokat (Doubl Ulster) Havelok-ujjakkal és ujjak nélkül, rövid gazd. kabátok szövet vagy zörmebéléssel, **varosi és utazó bundák** a legujabb kivitelben.

Nagy választék fin-, leányruhák- és felsőkabátokból.

Minták és képes árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Levélben való megrendeléseknél elegendő mértéknek egy régi öltöny beküldése. — Gyermekruhák rendelésénél elegendő, ha a gyermek korát, a kívánt színt és árt velem közlik.

**Frakk-öltönyök, Szalon-öltönyök, Smoking-öltönyök,
Ferenc József-öltönyök készen és mérték után.**

A révi
ZICHY-
barlang

leírása külön füzetben is megjelent. Ára 20 fillér. A ki-rándulóknak részletes fölvilágosítással szolgál az E. K. E. közp. Irodája (Kolozsvár, Mátyás-ház) és a révi oszdtály ügyv. elnöksége (Hollóssy Gyula, körjegyző — Rév.)

Kérjünk E. K. E. gyujtót!

50/0 az E. K. E. javára.

E. K. E.-gyűjtő

megrendelhető az *Unió* magyar általános gyűjtőgyár részvény-társulatnál, Budafok

BURGER FRIGYES

gyógyáru-, vegyszer- és illatszer-üzlete
Kolozsvár, Mátyás kir.-tér (Szathmáry-féle ház).

A Karolina orsz. kórház, Vörös-Kereszt kórház, M. kir. állampvasutak, M. kir. tud. egyetemi intézetek, több betegsegélyző pénztár és vidéki kórház gyógyanyag- és kötszer szállítója.

Dús raktárt tartok mindennemű e szakmába való anyagokból.

Mindennemű bel- és külföldi
gyógyáru különlegesség.

Angol, francia illatszer- és
pipere-cikkek.

Gumi-különlegességek (prae-
servatív) férfiaknak és
hölgyeknek.

Háztartási cikkek, padló-
fénymázak. — Ásványos
gyógyvizek.

Gazdasszonyok figyelmébe!

Előírásom szerint gyorsan,
olcsón és tisztán lehet min-
denféle likőrt és rumot
házilag előállítani.

Árjegyzékkel szívesen szolgállok.

Turistáknak való zsebgögy-
tár 2 koronától 5 koronáig.

Kola készítmények, erő-
sítő szernek, fáradalmas
utazásoknál.

Ámor arc-crème a legjobb bőrápoló!

Zsirtalan! 1 tégely ára 1 korona.

Részletes árjegyzékkel szívesen szolgál **Burger Frigyes.**

Arcképes igazoló!

Ezzel az E. K. E. tagjai utazási és vásár-
lási előnyöket, szórakoztató, hirlap- és fürdő-
kedvezményeket élveznek. Ára 1 korona. Köz-
hasznú turista-zsebnaptárral van egybekötve.

Czink József

Elő erdélyrészi műruhafestő-és (Chemische) tisztító intézete

Kolozsvárt, Wesselényi Miklós utca 25. sz.

Műhely: Dézma-utca 5., saját házában

Festésre és tisztításra elvállal megfoltosodott és szinehagyott női, férfi és gyermekruhákat teljesen fejtelten állapotban, függönyöket, butorszöveteket, ágytakarókat, szöveteket, kendőket, stb. a leg-tökéletesebben és olcsó árak mellett eszközöl. **Előforduló gyász eseteknél a ruhák 24 óra alatt festetnek feketére.**

Irodalom.

A Csodavár leírása. A mai szá-munkban közzétett ismertetés kiegészíté-seül szolgáljon, hogy a Csodavár (Leviatanopolis) név alatt leirt természeti csoda tulajdonképpeni fölfedezése a 90-es évek elején Tóbiás Miklós belényesi urad. főerdész érdeme, ki arra Czárán Gyulát, mint lelkes természetbarátot figyel-messé tette.

A divat. A „Divat Ujság“-ból. Ér-dekes megfigyeln, hogy ha a divat egy-szer kimondta jelszavát, azt követi évsza-kokon keresztül és minden szeszélyessége mellett is egyenesen halad a kitűzött cél felé, míg eléri, hogy kedvelt anyagát, alakját és színeit általánosságban elfo-gadják, elismerjék. Épp így van ez most a prém- és bársonydivattal.

Mindkettőt, mint a fényűződivat ke-dvenceit, előre jelezték és habár sokáig ingadoztak, most, hogy a műipar útjokat kiegyengette, a kedveltség legfelső fokán állanak. Ez azért van, mert a bársonyt ma már mérsékelt árban és dupla szé-lességben állítják elő és mert a szövött utánzatok már majdnem elérték a valódinak a szépségét. A mult téli évszak asztrakán és perzsaprém utánzatai és a selyemplüss szövésék 150 cm. szélességben és kelle-mesen megjavított minőségben kaphatók, ezeken kívül van egy csincsilautánzat, mely hasonlóságával szinte tévedésbe ejti az embert.

A nélkülözhetetlen stólagallért leg-

többször coboly-prémből készítik, de mel-lette az egysoros marabuóá, marabu-tollboá és az egyszerűségénél fogva kiszoríthatatlan egysoros structollboá is divatos.

A Divat Ujság minden hónapban kétszer jelenik meg. Előfizetési ára na-gyon olcsó: negyedévre postán való szétküldéssel, hét korona husz Ffillér. A Divat Ujság kiadóhivatala Buda-pestben, VIII., Röck Szilárd-utca 4. számu házában van.

Vezető a Sárosvármegyei Mú-zeum-ban. Most jelent meg e kis kiad-vány Mihálik József kir. tan. szerkesz-tésében, melyből megtudjuk, hogy a bártfai régi városház ujonnan restaurált helyiségeiben elhelyezett régiségek, képek, szobrok, oklevelek és könyvek 50 szek-rényben és a rendelkezésre álló falterü-leteken 659 ajándékozott és 2066 letétbe tett tárgy alakjában egész múzeumra fej-lődtek. A vármegye 10 évre évi 500 koronát, Bártfa város 5000 koronát szavazott meg, a kultuszminiszter 52900 koronát fordított a múzeumra, melynek szervezését Mi-hálik miniszter biztos f. évi augusztus hó 31-én befejezvé, a műemlékképpen gyűjtemények céljaira átengedett épületben — mint nálunk a Mátyás-házban — a múzeumot megnyitotta. A 7 terebben lévő tárgyak legnagyobb része (szám szerint 1249 darab) Bártfa sz. kir. város tulajdona.

Alapítottattott 1865.

Eisenberger Ábrahám

Alapítottattott 1865.

urí szabó és ruha nagy raktáros.

Ajánlja dúsan felszerelt **szövetraktárát** u. m. hazai, angol, skót szövet-különle-gességeket a legdivatosabb kivitelben, legujabb szabással és a leggondosabb elkészítéssel. Továbbá ajánlja dúsan felszerelt raktárát, melyben állandóan a legdivatosabb öltönyök, felöltők, ulszterek, lovagló és sport-ruhák rendelhetők. Továbbá vannak raktáromon városi és utazó bundák, valamint dán bőrkabátok a legdrágább kivitelig.

Szolid kiszolgálásról cégem régi fennállása biztostja a mélyen tisztelt vevőközönséget. Vidéki megrendelések a legnagyobb gonddal lesznek elintézve azon nap. A miért is legnagyobb bizalommal fordulhatnak cégemhez, hol a legelőnyösebb kiszolgálásról fognak meggyőződni.

Magamat becses pártfogásukba ajánlva, maradtam

Eisenberger Ábrahám, urí szabó.

Kolozsvár, Wesselényi Miklós-utca, Kornis-utca sarok.

Nyomatott Gombos Ferencnél Kolozsvárt, Deák Ferenc-utca 12 szám alatt.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az **Erdélyi Kárpát-Egyesület.**

Rákóczi-csúcs.

Felsege a király magasztos elhatározásából *II. Rákóczi* Ferencz, *Zrínyi* Ilona és *Thököly* Imre fejedelmi hamvai koronás főket megillető pompával és nemzeti hősoket kitüntető országos örömmámor közepette hazaérkeztek.

Egy pillanatra ledőltek a társadalmi osztályokat elválasztó korlátok és összedobbant az egész nemzet szive abban a történelmi eseményben, hogy messze idegenből önfeláldozásig imádott hazájukba visszatértek és magyar földben pihenhetnek legendás korszakaink legeszményibb hőszalai,

A világraszóló királyi pompából számüzve volt a gyász komorsága, fölvaltották azt a Rákócziak vörös-kék szinei és a magyar trikolor, melyeknek jelképes ölekezéséből örömnneppé és diadalmenetté változott a bujdosók hamvaitól megszentelt országos fölvonulás.

Vonjuk mi is ünnepi árbócra a Kolozsvár város szineivel azonos Rákóczi-zászlót!

A lángoló hazaszeretet és tiszteletadás annyi fölséges és megható jeleivel találkozunk, hogy azokkal akár egy *Rákóczi*-muzeumot meg lehetne tölteni. — Szobrok, zászlók, jelvények, babér, bronz, ezüst és aranykoszoruk, cipruságak, festmények, fényképek, alapítólevelek, kiadványok, nyomtatványok és a külföldi lapok illusztrált diszszámai.

Az E. K. E.-nek is tennie kell valamit. — Nevezzük el országrésziünk hegyóriásának legkimagaslóbb pontját, a Ne-

goj-csúcsát *Rákóczi-csúcsnak*. Miután az elnevezendő pont a túlnyomólag románlakta Fogaraszvármegyében és a nagyszebeni szász kárpátgyelet működési területén fekszik: kérje fel az E. K. E. mindkét illusztris testületet a terv együttes megvalósítására. Hiszen a *Nagy Rákóczi* Erdély fejedelme volt, kit az erdélyi karok és rendek nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül szívvel-lélekkel egyhangulag emeltek dicső őseinek uralkodói székébe.

Hiszen éppen egy *Rákóczi* volt az, aki az első román bibliát kinyomatta.

És most, a mikor a nagy szabadsághős közel két százados száműzetéséből haló poraiban hazatért, ime, elébe siettek az ország összes népei, sőt még a szomszédos országok nemzetei is, hogy hódoljanak az önzetlen hazafiság ragyogó mintaképének. — Magyarok, horvátok, szerbek, rutének . . . és a többi lakói e honnak siettek Orsovára, hogy a török földről megtérő és Románián át az ország határára érkező hiboros koporsókat hálás kegyelettel megkoszorúzzák.

Sajnos, hogy a nagy nemzeti ünneppé magasztosuló gyászménet Erdély földjét nem érinthette; sajnos, hogy bérces kis hazánknak ma már az *Unió* óta az anyaországgal egyesült határai nem lehettek tanui a magyar nemzet világszerte páratlan ünnepének: mindazáltal ragadjuk meg a kínálkozó pillanat fönségét és Erdély minden vidékén gyűljanak ki szívünkben az örömtüzek, mint ahogy lobogni fognak azok Rákóczi szellemének örök tiszteletére az egész magyar birodalom területén időtlen-időkig, Kárpátoktól Adriáig.

Tehát Fogaraszvármegye, a Szász Kárpátgyelet és az E. K. E. együttes munkával alkalmas helyen és módon örökítsék meg a Negoj-hegylánc 2544 méter magas legnagyobb sziklacsúcsán a *Rákóczi* nevét s a jövő nyáron avassák fel a csúcsot, mint az erdélyi részek legmagasabb őrszemét: a hazafiság és testvériség istenadta emlékoszlopává. — Hadd, legyen havasaink királya az erdélyi népek *Rákóczi*-kultuszának apoteozisa.

Márki Sándor dr. jubileuma.

z E. K. E. régi oszlopos tagját köszöntöm 30 éves tanári jubileuma alkalmával *Márki Sándorban*, ki úgy a tanügy, mint a történetírás terén kiváló érdemeket szerzett.

Hadd fűzzünk az ő halántékain ragyogó fényes bábérkoszorúhoz az E. K. E. nevében egy gypárvirágot, mert ő benne, a rokonszenves és szerény tudósban egyesületünk egyik legbuzgóbb kedves tagját ünnepli, ki előbb folyóiratunk szerkesztőbizottságában, aztán közp. választmányunkban és bizottságaiban, majd az E. K. E. tisztikarában meleg érdeklődéssel támogatta és támogatja hazafias törekvéseinket.

A helynévtár bizottság élén, mint elnök vezette a helynevek egységesítéséről szóló és az E. K. E. kebeléből kiindult törvényjavaslat átdolgozását, a néprajzi osztályban Dr. Kuun Géza gróf mellett társelnöki minőségben vett részt muzeummunka előkészítő munkájában, irodalmi bizottságunk elnöki székén pedig ma is irányítólag foly be kiadványaink megjelenésére. — Az évek hosszú folyamán mintegy

MÁRKI SÁNDOR DR.

tíz értékes közleménynyel gazdagította folyóiratunkat, melynek ma is dolgozótársai közt tisztelhetjük.

Amde nemcsak fokkal, de mászó-bottal is szolgálta a turistaságot, a mennyiben annak az első uttörő 12 apostolnak a sorában találjuk mindjárt az E. K. E. megalakulása után, kik nálunk a magyar turistaságot meghonosítandó: társas kirándulásokhoz kezdték toborzani a természet kedvelőit, hogy egyuttal a havasok közé, idegen eszmeáramlatok ellensúlyozására vigyék a magyar kulturát és a haza földjének, hegyeinek, erdeinek, friss levegőjének szeretetét.

Hiszen ez az egészséget és lelki élvezetet nyújtó s az egyesületi társas életet élénkítő irányzat különösen országrészünkben nem kedvtelés és nem testedzés csupán, hanem valóságos kulturmisszió.

Igaz, hogy a kirándulások alkalmul szolgálnak a kellemes intim érintkezés s a kedélyes szórakozás sokféle barátságos megnyilvánulására és e tekintetben minden turista bajtárs örömmel emlékezik vissza azokra a vigyázói, királyhágói, dobrini stb. rögtönzött turista rigmusokra, amelyek mint szállóigék ma is közszájon fognak.

És lám, ezek a *Márki* dr. szellemi röppentyűi annyi vidám percet szereztek kirándulóinknak, hogy érte örökké hálásak fognak maradni.

BCU Cluj / Central * University * Library Cluj

Ne vegye tehát az ünnepelt holmi frivolságnak, ha nem a 11 ezer órát adó tanárt, nem a 300 fölölvasást tartó tudóst, nem a könyveket író historikust méltatom e helyen, hanem inkább a természetbarát és vigkedélyű turista *Márki* Sándorral foglalkozom e folyóirat hasábjain. Ha van karika-turista, miért ne lehetne rimelő turista is, már pedig *Marquis Jean d'Or* rimes szójátékai, csattanós rögtönzései, versbe foglalt gyors ötletei E. K. E.-szerte ismeretesekek.

És a mikor az E. K. E.-nél szerzett elévülhetetlen komoly munkájáról is megemlékezünk, nem tehetjük ezt a nélkül, hogy az ő körünkben emlékezetes aranyos kedélyvilágának humoros elmésségeit újra magunk elé ne idézzük.

Bár lehetnék már én
A Muntyele Márén!

Ilyen és hasonló turista-kadenciák mellett másztuk az erdélyi bérceket és velünk együtt maga *Márki* is, ki fáradhatatlan volt a szabad természet ölén hirtelen született szellemes verssorok termelésében és a tájszépségek élvezetében egyaránt.

Különösen a nehezebb idegen szavakra keresett és talált jó

rímek frappans szípkái sokszor egész éljenriadal mellett aratták a felejthetetlen derüs percek alkalmi sikereit. — Pl.

Ott áll a csizmán s perg
Teát főzve Mannsberg.

Nem kis meglepetésemre egyik külföldi utamban ezt olvastam egy olasz vendégkönyvbe írva:

Ápropó, itt van nap, ló, Pó . . .
Ámde még több a naplopó.

Bizonyára nem a legjobb emlékekkel lehetett az illető honfitárs a pó-menti vidék iránt.

A Márki „olasz“ verse még sikerültebb, mely így hangzik:

Láttál olasz gyerekeket,
Amint sárkányt eregettek?

Pár év előtt a következő borongós tartalmu képeslevelezőlapot kaptam:

Egy turista Hamlet,
Töpreng, hogy az omlett
A torkán bár rom lett:
Gyomra még se komplet.

Névtelenül érkezett, tehát akár *Márkira* is foghatnám a szerzőséget, mint a hogy neki tulajdonítja a turista közvélemény ezt a zöngeményt is:

Romba dölt a vén Kárthágó,
Ki odamegy, lesz k á r t h á g ó.

Mindezekkel csak azt akartam illusztrálni, hogy a 90-es években milyen kedélyes turista szellem uralkodott az E. K. E.-ben, melynek középpontját *Márki* Sándor alkotta.

A példa természetesen ragadós volt és egy ilyen elragadtatás szüleménye az az ötlet, mely a „rekiceli herceg“, *Sikó* Kanut turista bajtársunkat így énekelte meg:

A hol cserkész Sikó Kanut,
Van ott sok őzcsikó, kan-ut!

Ha tán nem is *Márki* csinálta, annyi bizonyos, hogy az ő iskolájának a hatása alatt készült.

Utóbbi években nem igen vett részt kirándulásainkon, de alig volt turistacsapat, a melyik meg ne emlékezett volna a Márki-éra fölvidító epizódjairól.

1897-ben e sorok íróját is megihlette a Márkiádák műzsája

és „Vlegyásza“ című kirándulási hőskölteményében egy élményekben dús hegymászást énekelvén meg, többek közt így dalolt:

Baizsamos regg hajnalán,
Utra kész a karaván.
M á r k i k, bárók, lovagok
Fotográfok, gyalogok,
Moldovánok, Törökök,
Meg egy Kántor együtt rugták a rögöt.

Ezekből állott a mi legelső hegyászó társaságunk, mely azóta meghuszoszozódott az E. K. E. fejlődésének beszédes tanubizonyosságául. — Az E. K. E. legutóbbi szovátai kirándulásán egyik kiránduló, ki vallásos ember, a szilvóriumos üveg helyett nagy hirtelenségében másféle üveget pakkolt el. — Szt.-István-napi reggelen vendégeit megkinálja a képzelt ó-pálinkával. — Az egyik megcsókolja az üveg száját s fanyar arccal adja át a másiknak, ki még görbébb ábrázattal nyújtja vissza a szíves házigazdának. Utóbbi híres szilvóriuma jóságát látja lebecsmérelve a savanyu arcokban, feldicsérni akarja, mikor rápillant az üveg feliratára: *Szentelt viz.* Nem lévén ott *Márki*, nem is volt rá kadencia.

Volt persze másutt bőven a kompánia élvezetére.

Isten veled Rogosel!
Induljon, ki okos, el.

Ezzel buzdított a Vlegyászáról lejövet s ha nem fogadunk neki szót, lekéstünk volna a vonatról Bánffy-hunyadon.

A Királyhágóra menet friss csorgóhoz értünk, egyik társunk megvetőleg elfordult és jót húzott a kulacsából.

Erre *Márki* ezt rögtönözte:

Természetes csapra csorgó
Nem kell, ha van papramorgó.

És ez a rigmus 39⁰-os hőségben se tévesztette el a hatását. Az íróasztalánál oly komoly dolgokkal foglalkozó tudós, künn a zöldben aranyos játszai kedélyével gyönyörködtetett s maga a hófedte Vigyázó (Vlegyásza) is megcsóválhatta a feje bubját, mikor a profeszori togáját szándékosan otthonhagyó *Márki* így köszöntött réá:

Rólunk bűnnek rí le gyásza,
Hogy még messze a Vlegyásza.

* * *

Ujabb időben nagy irodalmi elfoglaltsága inkább csak a saját szaktudományának a művelésére és boldog családi életének a tűz-

helyére utalja, de azért tavaly nyáron a révi cseppkőbarlang ünnepélyes megnyitásakor újra beállott közénk, turistatársai közé, sőt az akkor fölvevett fénykép az egész társasággal őt is megörökítette.

Jubileuma alkalmából az E. K. E. üdvözlő irattal köszöntötte s úgy az ünnepélyen, mint az azt követő társas ebéden magát *Heppes Miklós* elnök, *M. Kovács Géza* főtitkár, *Merza Gyula* főpénztáros és *Tanács József* ellenőrrel, (ki a banketten az E. K. E. nevében artott üdvözlő beszédet) küldöttségileg képviseltette.

* * *

És most végül az „Erdély“ szerkesztősége részéről is meghajtjuk a köszönet, szeretet és elismerés lobogóját azzal a kéréssel és óhaj-tással, hogy a turistasággal találkozó történeti és földrajzi szakismerteinek, térképtervezeteinek, jegyzeteinek és humoros vénájának gazdag tárházából ajándékozza meg továbbra is e folyóirat hasábjait azokkal a szellemi kincsekkel, a melyekért az E. K. E. mindig mély hálával gondol dr. *Márki Sándorra*, kit tíz év előtt a kolozsvármegyei osztály, legutóbb pedig közgyűlésünk egyhangu lelkesedéssel alelnökévé választotta, miért is a midőn arcképét jelen számunkban — tiszteletünk őszinte jeléül — közzétesszük, azzal fejezzük be az ünnepelttel foglalkozó cikkelyünket, hogy

Szivesebben vajjon már kit
Éltethetnénk, mint egy márkit,
Ha nem hívünk: doktor *Márkit*.

Za—la.

Csodavár.

Irta: *Czárán Gyula*.

az az érdekes hely a nagyváradí gör. kath. püspökség belényesi uradalmában fekszik, s meglátogatására legcélszerűbb a Biharfüred nevű üdülőhelytől vagy Petroszból kiindulni; mert mindkettőtől körülbelül egyenlő távolságra van, azzal a különbséggel, hogy az előbbi ut szebb, tanulságosabb és kellemesebb, mint az utóbbi. —

De bármelyiken induljon el az ember, legalább kétszer huszonnégy órát — déltől délig számítva — kell e kirándulásra áldozni

A Ponora nevű havasi legelő bájos kis völgymedencéjének közelében van e nevezetesség s csakis onnan megközelíthető

Egy szárazon álló patakmeder indul ki a Ponorából s mindenütt ezen kell haladni végig. Azt mondtam: „haladni“; de ez a lehető legmérsékeltőbb haladás a világon, melylyel bármily konok konzervatív meg lehetne elégedve; mert minden lépésnél a legnagyobb vigyázat szükséges, s a két láb használata itt egyáltalában nagyon elégtelennek bizonyul: a kettős fogat nem bírja az embert tovább vinni, s kénytelen még két lovat eléje csatolni, négyes cugot fogni be, azaz két kezét is lábakká degradálva, magából négyláhu állatot csinálni, hogy a sziklák közt tovább juthasson... Felfordult világ! folyton-folyvást *csuszunk-mászunk*, s mégis mindig *lejebb* jutunk! Odébb aztán még a négyes cug is kevés: muszáj az ötödik lovat is, a láncost, előre fogni, mint az igazi nagy urak tettek hajdan, a régi jó világban, mikor még minden kisebb ur is négyesben járt; és ez az ötödik ló nem más, mint egy hosszú szeges hegymászó bot, mely a nagy sziklatorlaszokon való leereszkedéseknél, jobban mondva lecsuszásoknál soha meg nem hálálható szolgálatot tesz gaddájának.

Igy haladni tovább-tovább meredek szirtok közt; a száraz patak esése mindig nagyobb, a sziklatömbök, melyek egymásra tornyosulnak medrében, mindig természetesebbek lesznek, míg utoljára oly dimenziókat vesznek fel, melyek kétségbeejtik az embert a tovább-haladás lehetősége felett: mint egy-egy asztal, mint egy kocsis, sőt némelyik egy kisebb szobát kitöltene: akkora sziklacsompók vannak zürzavaros rendtelenségben a patak medrében egymás tetejére hányva, tővel-hegygyel összeforgatva.

Csodálatos ut ez, e szárazon álló patakmedren, e sziklavölgyön végig... Minden oly különös, oly ismeretlen jellegű, oly zordon vad, sötét tekintetű oly ember nem látta — nem járta szint visel itt magán, mely nemcsak meglep, de megdöbönt, megfélemlit. — Ez az ut a bevezetés ahoz, a mi mindjárt következik, s e bevezetés — meg kell vallani — méltó előkészítése annak. A száraz meder nagyobbára tömör sziklába van vágva; s ezen tömör sziklában a víz ereje a legszesélyesebb építkezéseket vitte végbe: azt át meg átfurta, keresztül lyukgatta, üregeket, aknákat, folyosókat, kürtöket vájt bele; egész összefüggő szoba-csoportokat alakított, gleccsermalomhoz hasonló kerek medencéket, katlanokat vésett ki s azokat szép simára esztergályozta: a fékevesztett elemeknek minden megszokottól elütő alkotásai kísérnek folytonosan. — Mert most ugyan mélyen ott benn a hegy gyomrában folyik a patak, s nem látni belőle semmit: de hóolvadás vagy nagyobb esőzések alkalmával, midőn a víznek a földalatti csarnokában nincs elég helye, midőn duzzadó jókedvében már nem fér meg ott lent a bőrében: olyankor megtölti e külső medret, elárasztja e sziklavölgyet, örült szilajsággal zuhog végig a maga-vágta lépcsőkön, hengergetve lefelé s csapkodva egymáshoz e roppant sziklatömböket . . . Egy felhőszakadást végig nézni s végig hallgatni itten! Midőn előrohan a féktelen áradat, mindent elseper s magával ragad a víz ellenállhatatlan ereje; midőn e nagy nehéz lövegekkel bombázni kezdi a szirtfalakat; midőn egy-egy hegyoldalt alámos, s ez pokoli robajjal omlik össze; midőn az orkán harsonája süvölt a fenyvesek közt, s a menydörgésnek

százszoros viszhangjával labdázna a hegyek. Képzelné gyönyörű! . . . de itt lenni olyankor nem volna egészséges dolog . . .

Még egy jellemző sajátsága által válik e sziklavölgy különösen érdekessé a szemlélőre: azt a benyomást teszi t. i. hogy még nincsen egész készen. A sziklába már rések vannak ütve, üregek, földalatti menetek vájva — aknáknak készülnek mindenfelé —, de még nem haladt a munka annyira, hogy felrobantani lehetne . . . Egy félig kész völgy; — egy völgy, mely még munkában van, még most dolgoznak rajta javában . . . Így mint egy műhelyében, munkájánál látva a nagy mestert, elleshetni véljük titokszerű működését . . . Mint barázdálta végig a hegyet; mint bontotta meg s repesztette azt kétfelé; mint ásta mind mélyebbre s mélyebbre a csatornát; mint harapott bele a sziklába s tépte-szaggatta ki a hegyből; — mint zuzta azokat széjjel egymáson, mint morzsolta lassankint össze, s örölte végre homokká . . . Oly világosan, oly érthetőleg meséli el saját élettörténetét e sziklavölgy — mintha szemeid előtt ment volna végbe az egész hosszú, hosszú folyamat.

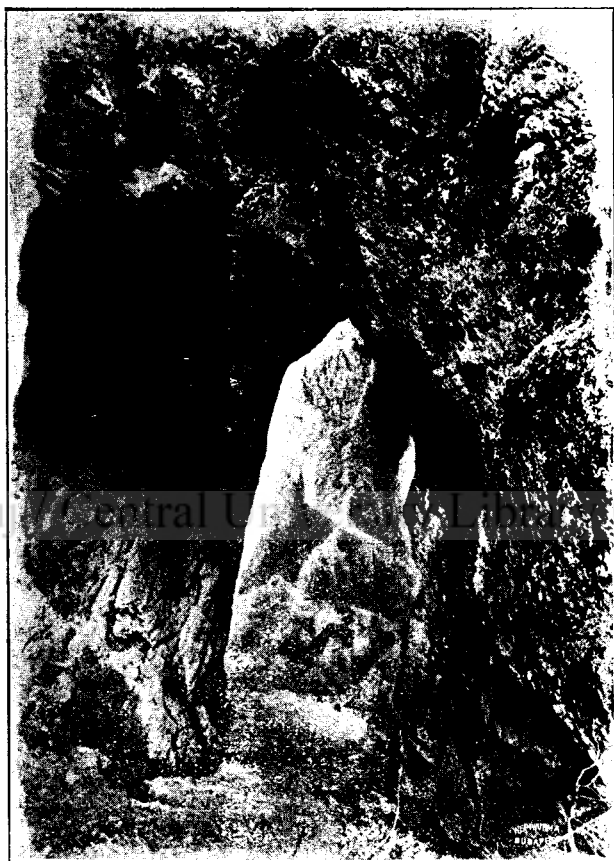
A medret alkotó két hegyoldal mindinkább összeszorul, néhol egész kapuszerű szorosokat alkotva, melyek felett óriási sziklabálványok meredeznek jobbról-balról ég felé, mintha a szentek szentjének bejáratát akarnák őrizni. Az ember nem zárkozhatik el azon önkénytelenül elővillanó gondolat-tól, hogy itt a természet az ő legféltettebb kincsét, remekbe alkotott művét rejtegeti s akarja profán tekintetektől megvédeni.

Egy ily toronybástyákkal megerősített sziklaszorosnál a szakadékban hirtelen jobbra kanyarodva, egyszerre mintegy legyökerezve áll meg a láb; mert a mi itt a szem elé tárul, még mindenkinek várakozását felülhaladta; megkapja, felrázza még azt is, ki csak fásultságot, egykedvűséget hozott magával ide.

A patak medrét s az egész völgyzakadékat egy körülbelül 140—150 méter magas, teljesen függőleges sziklafal zárja be ott szemben, mely felül gulaszerű csucsban végződik; s ezen sziklafalban egy 70—75 méternyi magas portále nyílik, mely mellett ugy a rézbányai portále, valamint a meziádi, s a Bihar-hegységnek eddig ismert többi sziklakapui s barlangszádái eltörpülnek. — Bámulatraméltó e portále nemcsak kolosszális nagyságánál, hanem még inkább talán idomai szabályossága és stilszerű izlésességénél fogva: körvonalai egészen szimmetrikusok, s boltozata felül gótsucsivben zárul össze. — A szemlélő nem tudja; a koncepció merészségét, a kivétel szabatoságát, vagy a formák izlésességét bámulja-e inkább, és saját kicsinyességének érzetétől elnyomva áll meg e magasztos látvány előtt . . .

Közelebb érzi itt az ember magát Istenhez, mert alkotó és romboló keze működésének még el nem mosódott friss nyomait látja maga körül mindenfelé . . . Nem is oly avultak, oly fakó-szinehagyottak, nem is oly kopottak, hogy ugy mondjam — e szirtek, mint másutt; mintha csak az imént végezte volna be munkáját a nagy építőmester . . . Az egész látványon előmlő üdeség, a színezés gazdagsága, elevensége és bája, — a körvonalak határozottsága és biztossága, — s az a megkapó ékesszólás, melylyel alkotójának hatalmáról és erejéről az egész csodamű némán beszél: leigézik a szemlélőt.

Ős, hamisítatlan természet, ki te vagy az isten! . . . Teljes szűzies érintetlenségben csodálhatlak, imádhatlak téged itten, — itt, kapuja előtt templomodnak, melyet magadnak e szent magányban emeltél, hol meg nem gyengült ősi erővel működnek s alkotnak még elemeid! Kicsinyek, mesterkéltek és halványak az emberi kéz legmerészebb művei magasztos alkotásaidhoz képest? Nyisd meg előttem kapuidat! Engedd felednem most az élet rideg küzdelmeit! Engedj a természet lélekemelő, léleknemesítő élvezetébe gyermeki gondtalansággal elmerülni! Bocsáss be szent csar-

A Csodavár kapuja.

nokaidba . . . hadd szemtől-szembe látnom a csoda-szépségeket, melyeket azok őriznek . . . engedd meghallgatnom a titkokat, melyekről azok visszhangja regél!

*

A portále felé megindulva a meder sziklái közt óvatosan le lehet tovább ereszkedni; s minél lejjebb ér az ember, annál inkább nő a portálé, mert alsó része most mindinkább kiemelkedik az egymásra hányt sziklacsompók halmazából . . . És most megszólal az óriás csarnok; mintha azt akarná kérdezni: ki vagy, és mit akarsz itten? . . . Zugva-csattogva tombol egy patak benne, s rohan le nagy zuhatagokban a szirtek közt a földalatti

sötétségbe, honnan csak a kőtorlaszokon szétzuzódó habjainak harsogása hallatszik fel ide . . . És e falrengető orgonaszóhoz itt van mindjárt a tömjénfüst is: a vizet elnyelő mélységből kékes-szürke, fátyolszerű párázat száll fel, melylyel az óriás előcsarnok megtelik, s melylyel a besütő napsugár szivárványt játszik . . . E szivárvány-pompában tündöklő vizpor még inkább fokozza a kép báját, s mintegy tulvilági nimbuszba öltözteti azt . . .

A patak balról, egy mellékbarlang szádából tör az előcsarnokba, s ezen végighaladva vágat le bős sebességgel az alvilágba, hová már nem lehet itten folyását követni, csak a csata zaját hallani, a mint nekivadult habjai az utjukat álló sziklatorlaszokkal küzdenek.

És maga ez a patak nem kevésbé rendkívüli, páratlan tünemény a maga nemében, mint az egész sziklalabirint; méltók egymáshoz; — ez a patak itt már harmadszor újí e játékot, harmadszor tör ki a hegyből s szakad bele újra; a Bihar-hegység közt befutott pályáján négyszer tűnik el a hegy gyomrában, s négyszer csörtet ismét elő a napvilágra, eredeti forrását nem is tekintve; tehát — hogy úgy mondjam — emeletei vannak: legelső kiömlésétől — hol mint Galbina, a petroszi Körös főeredő ága buzog ki a sziklából — felfelé számítva, minden felsőbb kitörése egy újabb emelet; s így — eredeti forrását is beleértve — öt emelete van. Egy öt emeletes patak! . . . Egy patak, mely pajzán jó kedvében, gyermekies virgoncságában buvósdit játszik a napvilággal! . . . Tehát két természeti nevezetességet, egy pataköntő s egy patakivó barlangot, u. n. katavothront látni itt közvetlen egymás mellett, a mint az egyik a vizet a másiknak átadja.

E mellékbarlangot egy pitvarában álló sziklakolosszus két ágra osztja. A víz a bal oldali ágból tör elő; a jobb oldali szárazan áll, befelé mindinkább összeszorul, s végre meredek lejtővel halad felfelé, mely lejtő sziklájába roppant lépcsőzeteket vágott a víz ereje; ezeken azonban csak négykézláb kapaszkodva lehet — nehezen-nehezen — de még így sem messzire — felfelé kuszni.

Innen vissza kell ismét térni az óriás előcsarnokba, mely azonban nemcsak a főportálétól kap villágosságot: jobbkézt egy másik roppant portálé nyílik belé, mely egy meredek gáddal felfelé nyuló alagutnak alsó vége; s ezen alagut felső vége a napvilágra tör ki, ott szintén egy nem kevésbé nagy portáléban végződve. . . . Csodálatos, hogy a természet alkotó keze mily szépen tudta a rendszeres architekturai formákat alkalmazni, melyek e titáni építménynek erőssége s biztossága mellett stilszerű szabályosságot s esztetikai bájt kölcsönöznek.

Az alagut meredek lejtőjén fáradtságosan felkapaszkodva s felső portáléján kilépve egy várudvarszerű nagy kerek sziklacsarnokban látja magát az ember, melynek falait egész szabályos kört leíró függőlegesen felfelé meredő szirtek, boltozatát pedig a szép kék ég alkotják. E csarnok falai általában véve 120–150 m. magasak; semerről nincsen belőle kijárás: ugyanazon kapun kell újra visszamenni, mely ide bevezetett. A függőleges falakon haránt irányban sziklapárkányok huzódnak végig több sorban egymás felett, zöld gyeppel benőve, melyek közt nagy keservesen tud csak imitt-amott egy-egy suhancfenyő megkapaszkodni. E gyeppborította párkányok mintegy füzérdekorációt alkotnak, hogy a szirtek kopárságát némileg felderítsék; a várfalak be vannak füzérekkel aggatva . . . talán várják haza a vár urát.

A körben álló szirtfalak gerince fent nem vízintes sima vonal, sőt ellenkezőleg meg van erősen szaggatva s kicsipkézve; és ezen csipkézett sziklatarajból egy-egy orom emelkedik ki merészen. És itt ismét alkalom nyílik csodálni azon ritka szabályszerűséget és szimmetrikus elrendezést, melyet a természet ezen koloszszerű mű megalkotásánál szokása ellenére, sajátosságos szeszélyből, vagy ámbicióból meg akart valósítani; mintha csak célul tűzte volna ki, hogy az emberi kéz műveinek mértani szabályosságával versenyezzen. A szirtfalak gyűrűjéből ugyan is két torony mered kiválólag magasra ki a többi közül: az egyik a belépő portálé felett homlokzatot alkotó fal csucsát koronázza, mert hát úgy illik, hogy a várkapu felett torony is legyen; a másik pedig éppen az átelleni fal tetejéből emelkedik ki nem kevésbé magasra, kupalaku hegyes csucsban végződve, s felső részében az udvar fölé merészen kihajolva.

A várudvar platóján előre hatolva balkézt a faltövében újra egy portálé tűnik fel, melyen keresztül a földalatti éjszaka sötétje tátong a néző elé.

Ezen sötét portálé azon alsó alagutra nyílik melyet a patak a hegy gyomrába vájt, hogy utját azon tovább folytassa; s a csatadal, mit oda lent a sziklába vágódó habjai bömbölnek, az óriási boltozatok viszhangjától megsokszorozva rémületes morajként hat ki a tátongó üregen.

E portáléig egy kőgörgeteggel borított lejtő vezet le; de ezen nem lehet egészen annak üregéig lejutni, mivel az szerfelett meredek, a kövek igen mozgékonyak és a portálé küszöbénél a lejtő megszakadva, mint függőleges meredély ereszkedik alá a sötét mélységbe.

A lejtőn megindított kövek hanyatthomlok rohannak be a portálé sötét száján, s borzasztó dübörgéssel zuhannak alá a hegy gyomrába, közbe-közbe — midőn valamely kirugó sziklaparkányra jutnak — pillanatokra elhallgatva, de annál nagyobb erővel folytatva aztán utjukat lefelé, míg végre egy nagy loccsanással jelentik, hogy leértek a patak medrébe. A kő elindításától leérkezéseig 55-ig számlálhatunk. Hiszen e portálé csak egy ablaknak tűnik fel, ha onnan alulról a földalatti patak medréből nézi az ember.

És az előbb említett szikla-ormok eget ostromló magassága s ezen félelmetes sötét üreg alvilágba nyuló szédületes mélysége — a zenit és nadir — így közvetlen egymás mellé állítva, minden emberi magasztaló szónál meggyőzőbb és meghatóbb ékesszólással beszélnek a merész építő dicsőségéről!

A nagy szikla-csarnok, melyről most szó van, a főportálétól jobbra van elhelyezve Balra a főportálétól, hogy a szimmetria teljes legyen — mert hát rőndnek muszáj lennyi! — szintén van egy óriás kerek csarnok, melybe egy meredek hegyparkányon kell átkapaszkodni: meglehetősen kellemetlen, rövid de fáradságos mászás ez s a ki szédül, csak siessen felfelé, mert annak nem ajánlatos dolog itt erről a keskeny parkányról a sziklamederbe lenézegetni.

Ezen baloldali szikla-csarnok azonban még piramidálisabb méretekkel bír, mint az előbbi; terjedelme is nagyobb s a körben álló szirtfalak még jóval magasabbak, az ormok még merészebben emelkednek ki és alakjaikban oly változatosságot mutatnak, oly fantasztikus formákat tüntetnek elő,

mintha csak az ős természeti erő ezen udvar feldiszhítésében képzelő tehet. ségének egész gazdag tárházát ki akarta volna meríteni. — Itt van mindjárt balkézt egy óriás sziklaszál, mely ott negédes vakmerőséggel emeli fel hegyes csucsat a fellegek közé, hogy szédülés feltekinteni hozzá és szinte félni kezd az ember, hogy az a kicsinynek látszó bálvány nem tud ott fent, abban a sasröptü magasságban talapzatán megállani, hanem ledől ide a fenékre. — Odább impozáns arányokban magaslik ki egy bástyaszirt, melyet a mellette emelkedő bérccfalakkal bolthajtás alaku sziklahid kapcsol össze. Ezen bérccfalak tökéletesen függőleges meredélyt alkotnak; ormaikon fenyőszálakat lenget-hajtogat a szél, melyek innen alulról csak bokroknak látszanak, mert a falak 200 m magasságra nyulnak fel. — Itt van továbbá három egymás mellé helyezett szikla-orum — a két szélső alacsonyabb, a középső közülük jelentékenyen kimagaslik — tökéletes hiv képmása a Tátra-Mátra-Fátra bérccsoportjának hazánk cimerében. Hogy még a kereszt helye se maradjon üresen, mely a Tátrán áll: a közepén kimagasló csúcsot egy természetes sziklabuba díszíti. Bármerre tekint a szem: mindenütt talál nézni, bámulni valót... az építész pazar kézzel dolgozott e sziklacsarnok kiállításában; hogy Jókai szavaival éljek: az építésnél merész volt mint egy titán a díszítésnél gyöngéd, mint egy tündér.

*

Éles, hegyes kövekből álló görgetegen kell haladni lassan és vigyázva azon jelentéktelennek látszó üreg felé ott a bérccfal lábánál, melyből sűrű párázat felhődzik kifelé a napvilágra. — Ez üreg egy meredeken lefelé hajló gádorszerű alagutnak felső nyílása; ezen alagut dimenziói befelé haladva hirtelen roppant arányokban nőnek, s egyszerre a földalatti éjszaka legfeketébb sötétjével rád meredő óriási portáléban vesznek el... Ugy érzed, hogy itt állasz a pokol kapuja előtt s önkénytelenül keresed felette a Dante-féle felírást: „Lasciate ogni speranza!“ -- Oly borzadályos e titáni arányokkal bíró sötét kapu világtalan éjszakájába benézni, hogy megfázik tőle az ember.

Szólj, te alvilági vigasztalan fekete éjszaka! mit rejtessz sötét üregeidben? mily rém-alakok népesítik be napvilágtól soha nem süttött csarnokaidat? — Mondd, e harsogás, e bömbölés, mely onnan alulról hangzik: a pokol üstjének süstörgő forrása-e, vagy az elkárhozott lelkek kétségbeesett üvöltése hat fel abban hozzánk??... Rettegjek, hátráljak-e mogorva fenyegető tekintetedtől? vagy megengeded, hogy belépjek s leszálljak nem emberek számára épített földalatti palotádba, fáklyámmal bevilágítsam komor falait?... Mondd, nem küldöd-e rémeid táborát, a pokol undok szörnyeit e betolakodó ellen?... Visszaadod-e újra az áldott napvilágnak a veszendő emberi teremtést, a nyomorult halandót, ki oly vakmerő, hogy beléd hatoljon s az alvilági legsötétebb sötétség fátyolával borított rejtelmeket kifürkészni akarja? vagy elnyeled őt örökre sötét gyomrodban, hogy hirt ne vihessen ki senkinek földalatti birodalmad titkairól, miket e komor falak őriznek?... Szólj, ne meressz oly félelmetesen, oly fenyegetőleg rám világtalan szemeidet, melyek tekintetéből a vér hül meg az erekben! Mutass alaktalan fekete éjszakádban csak egy kis halvány fénysugárt, mely biztatólag, hívólag int felém!...

Le kell végre küzdeni a borzadályt, mely elől senki, aki először látja e scénát, egészen el nem zárkozhatik, — hogy lehatolhassunk a földalatti csarnokokba. — Nem egy ismerősöm kérdezte már e pontnál, önkénytelenül visszahökölve, mi tegy kételkedőleg: hogy hát csakugyan itt kell-e nekünk lemenni? — Igenis itt! Mert ott lent folyik a főportálén bezuhogó patak; s az a zugás, csattogás, mely a mély sötétségből alulról felhallatszik, a zeneszó ahhoz a bősztánchoz, melyet habjai a sziklákon járnak.

A lejáró gádor meredek lejtője görgeteg-kövel van egészen beboritva; ami a leereszkedést kissé kényelmetlenné, a feljövetelet meg éppen keserves-fárasztóvá teszi; mert minden lépésére, mit felfelé tesz az ember, — kettőt csuszik lefelé a törmelék kőben, mintha az alvilág nem akarná kiengedni zsákmányát, melyet már egyszer körmei közt érzett.

Végre lent vagyunk a nagy földalatti csarnokban, a pataknál. Egy óriási boltozatos alagut ez, mit a patak vájt a hegy gyomrába, hogy habjait azon keresztül küldje át a hegylánc tulsó oldalára. — Az alagut természetesen nem tart mindenütt egyenes irányt, hanem a patak szeszélyes csavargása szerint kanyarog. Dimenziói bámulatos nagyok: átlag véve 15—20 méternyi széles, falai fent 20—30 m. magasságban éles gót csucsivben találkoznak; azonban sok helyt oly magasra nyulnak fel, hogy még a magnézium-fáklya intenzív fényénél is inkább csak sejtethők, mint láthatók a felső boltozatok. És e falak nem némák, mint más barlangban; hanem a köztük vágató patak tomboló zugásától visszhangzanak szüntelen, mióta fenállanak.

A patak folyását követni lehet lefelé: egy kanyarulatnál óriási kupolás csarnokká tágul ki a sziklafolyosó, melynek boltozatai ott fent a leg-erősebb világítás mellett is az éji homályban vesznek el. — Körülbelül 2—300 méternyi hosszúságban lehet ilyformán a patakon lefelé menni, roppant sziklatuskók közt, és egyikről a másikra ugrálva. — Majd mindenki önkénytelenül arra gondol itt, hogy ha most odakint véletlenül valami felhőszakadás támadna: milyen szépen ide fojtaná az embert, — hogyan morzsolná szét a sziklákon a gyarló sárnyüvelyt a hirtelen megduzzadt patak vize!

A patak folyton bősztültebb, nagyobb erővel s eséssel rohan lefelé, mintha vesztét érezné; s végre csakugyan el is vész végképen a kikutat-hatatlan sötét mélységben, hová már csak az merhetné követni, aki ördögöket látogatni nem irtózik. . . . Hogy is beszél csak Ovid? . . . A szép Arethuza, Diana udvarhölgye ijedten menekül Alpheus elől, ki égő szerelmével üldözi őt.

Úzi az éhes sólyom a szelid galambot. . . Szalad a szép Arethuza, rohan árkon-bokron át, csak menekülésre gondolva . . . Siess siess Arethuza Alpheus nyomodban! s a távolság köztetek fogyni kezd! . . . Nen hallod-e üldöződ lépteinek dobogását? nem látod-e magad elébe kerülni árnyékát, nem érzed-e mint lengeti vállaidon szétomló fürteidet már-már annak forró lehellete? . . .

Gyorsabban, gyorsabban Arethuza! Alpheus már nagyon közel jár! . . . siess, ó siess! . . . Hatalmas Diana! tekints ide, ne hagyd hű követődet, mentsd meg üldözőjétől . . . nézd! mindjárt utól éri . . . nézd!

már karjait nyújtja ki utána, hogy keblére ölelje ... Még egy perc és késő lesz . . .

És ime e pillanatban, midőn már céljánál látja magát Alpheus: egyszerre szétfoszlik előtte Arethuza csábalakja, kristályhabokká omlanak széjjel a gyöngéd tagok . . . a vér vízzé vált, eltűnt a szép alak — s helyette csak egy patakot látnak Alpheus káprázó szemei maguk előtt. — És még e patak is fél, szalad tőle, még ez is jajveszékelve menekül előle; az ijedtség, a kétségbeesés, mely az élt vad futásra készítette, megmarad az átváltozott alakban is mint vak ösztön, hajtja-kergeti a patakot is: habjai még mindig az üldöző Alpheust látják maguk mögött; s csakhogy tőle meneküljenek, — végső erőfeszítéssel a sziklafalba kaput törve, ezen keresztül az alvilági éjszakába merülnek alá . . . Quo properas, Arethusa? — Quo properas? . . . Hová, háová Arethuza? . . . (Metamorph. L. VI)

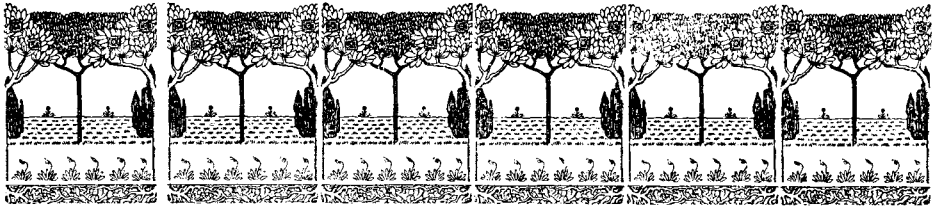
*

Azon ponttól kezdve, hol a fent említett meredek lejtőn leérni ez óriási alagutban a patakhoz: ennek folyását nemcsak erre le-, hanem felfelé is lehet követni. S itt már a fáklya csaknem nélkülözhetővé válik, mert nemcsak a leereszkedő gádon keresztül, hanem ott elől, feljebb a patakon mintegy 60—80 m. távolságban is — napvilág szűrődik be e sötét csarnokokba. Ugy állanak e roppant falak, e magasra ívelő boltozatok, a beléjük derengő napfénytől megvilágítva, mintha ódon gót templom oszlopcsarnokai ban járnál, melyeknek komorságát az üvegfestményes ablakokon átszűrődő napsugár deríti fel. Megható látvány! -- Ünnepeles áhitat szállja meg a lelket; az orgona zúg, zúg; a falak a tömjén-füst kékesszürke nimbuszában usznak . . . De még e magasztoson is valami sajátos borzadály szövődik át; a fenséges s a félelmetes van itten szétválaszthatatlanul összevegyítve, egymástól áthatva!

Végre itt a patak azon kanyarulata, honnan a világosság már messziről derengett. Itt át van ütve az óriás csarnok fala, s egy nagy öblös kürtő huzódik harántosan felfelé belőle ki a földszinére, ott egy ablakszerű nyílásban végződve. E nyílás valójában nem más, mint azon nagy sötét portále mely a baloldali várudvarból nyílik le s melyen a köveket hengergettük ide alá, mely azonban e mélységes mélyből nézve — csak ablakká törpül. S ezen a nagy ablaküregen keresztül hat be a napvilág ide a pataknak épp azon pontjára, hol ez két erős zuhatagot alkot. — Vizesés száz méternyi mélységben a föld sötét gyomrában, a napfénytől megvilágítva? Igen, a kék ég, a barátságosan mosolygó mennyboltozat szép azurja néz be onnan felülről a szédítő magasból ide . . . A pokol és menyország találkoznak itten: az egyiknek sötét borzadálya, a másiknak tündöklő fensége vannak itt szembe állítva s bámulnak egymásra.

Ó te szegény emberi nyelv, mily gyöngé, mily koldus vagy minden bőség és gazdagságod mellett! . . . Van-e vaskos szótáraidban csak egy szó, mely kifejezné vagy csak megközelítőleg is tomácsolni tudná az érzést, mely itt elfog? . . . Ez érzésben a természet szól hozzád! és a természete isteni beszéde a véges emberi nyelv fogalmainak szűk korlátai közé magát bezárni nem engedi . . .

E látványnak szokatlansága, ellenálthatlan varázsa, utánozhatatlan

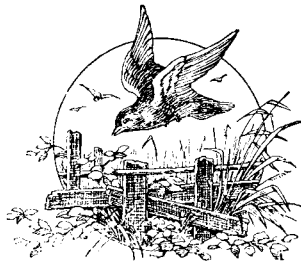

bája mindent felülmul, mit idáig e kolosszeum mutatott, s mit a legvakmerőbb képzelet leleményessége teremthet . . . Hát van érintkezési pont a pokol és a menyország között? — Vagy oly szép a pokolnak e része, hogy azt még a menny is szüntelen látni akarja? — Avagy talán csak azért mutatja itt magát a menyország, hogy a remény biztató sugarát ragyogtassa a pokol kétségbeesettei elé s kárhozatuk kinjait enyhítse?! . . .

Lebilincselő bűbáj ömlik el e képen, mely a magasztosnak és borzadályosnak legerősebb elemeiből van összeállítva s melynek párját, vagy olyat, mely hozzá hasonló, vagy csak rá emlékeztetne is, még sehol sem találtam. . . Jó, hogy e látvány legutoljára maradt: ezután nincs mit nézni többé: hatása ugy sem volna már semminek arra, ki e szépek szépét látta

Egyáltalában bámulatos azon céltudatos teleologikus rendszer, melyet a mester keze ezen egész csodaalkotás látnivalói s szépségei sorrendjének elhelyezésében, egymásutánjának legcélrányosabb megállapításában követett. — Fokról-fokra folyton szebbtől szebbhez jut a néző; minden következő felülmulja az előbb látottat; az érdeklődés nemcsak szüntelen ébren van tartva, hanem hova-tovább magasabbra hág; az inger mind-mind erősebbé válik, s a hatás mind inkább fokozódik. — Folyton meglepőbb scénák kerülnek sorra, nincsen semmi visszaesés e szakadatlan fokozatosságban; nem látni semmit, ami valamely előbb-látott által előre elvesztette volna érdekét, vagy el lenne az előbbiektől által halványítva.

E teleológiának egyik legmelegpőbb példája többi közt, hogy az alsó sziklacsarnokba bevilágító nyílás épp annak legszebb pontjára, a vizesés fölébe van helyezve, mi ennek oly természetes báj kölcsonöz, mely a legpazarabb villanyvilágítással sem volna elérhető, vagy megközelíthető. A természet a tőle telhető legnagyobb élat-val, hogy ugy mondjam bengáli fénynyel akarta a látni és bámulni valók hosszú sorát bezárni, hogy a ki e nagyszerű teátrumban folyó színjátékot végig nézte: az utolsó jelenettől a legkedvezőbb benyomást vigye haza s annak tündöklő képe örökre kitörölhetetlenül maradjon emlékébe vésve.

A runki szoros kikutatása.

mult augusztus havában ismételen kirándultam a runki szoroshoz. Ezúttal kedves útitársaim *Futó Mihály* dr. törekvő fiatal botanikus és *Papp Gábor* jónevű festő voltak. Este nyolc felé indultunk el Kolozsvárról, a nagy meleg miatt az éjjeli útazást kellemesebbnek éreztük. A nagy kolozsvári „landauer“, melynek gyártója valószínűen a nagy Napoleon idejében élt, rémséges képet nyújtott az országúton járó földnépnek. Papp Gábor barátunk óriási festővásznont és állványt hozott magával, mely utóbbi feketebarna keresztléceivel magasra kiemelkedett kocsisunk baloldalán; a hatást még emelte a tetejébe akasztott lámpa, mely a lassú döcögésben lidérc módjára lengett a kocsi előrésében. Torda-Szt. Lászlón már erősen reánk sötétedett, a falu kocsmája előtt még hangos magyar legények ültek s találgatták az éjjeli útasok kilétét. Festő urunk állványát egyik templomkeresztnek tartotta, másik meg bizonyosra vette, hogy valami erdővásárlók vagyunk, kik öllel mérik a fák sugár törzseit.

Magyar-Létán az egész falu mélyen aludt s a kisbányai határnál a sötét bevágás, mely a patak mellett vonul, teljesen elrejtette egy ideig az expedíciót. Ha az olasz Abruzzok között teszi meg egy társaság az éjjeli utat, a komor sziklafalak közül bizonynyal Rinaldó emberei rohannak elének felhúzott fegyverekkel s a rabló romantika a mi „drága életünk“ kioltásával gazdagodik; de a jámbor havasi oláhok „műveletlen“ világában nem kellett ily meglepetéstől tartanunk. Néhány legelő jármos fehér teste látszott a kibukkanó tisztásokon, gazdájuk pedig az árok szélén végigterülve nem igen törődött csengettyüs fogatunkkal. Éjjeli 12 óra felé érkezünk Alsó-Járába, hol éppen akkor készültek a Korona-vendéglő kapuit becsukni. Még jókor robogtunk be az udvarba s tiszta ágyakban aludhattunk reggelig.

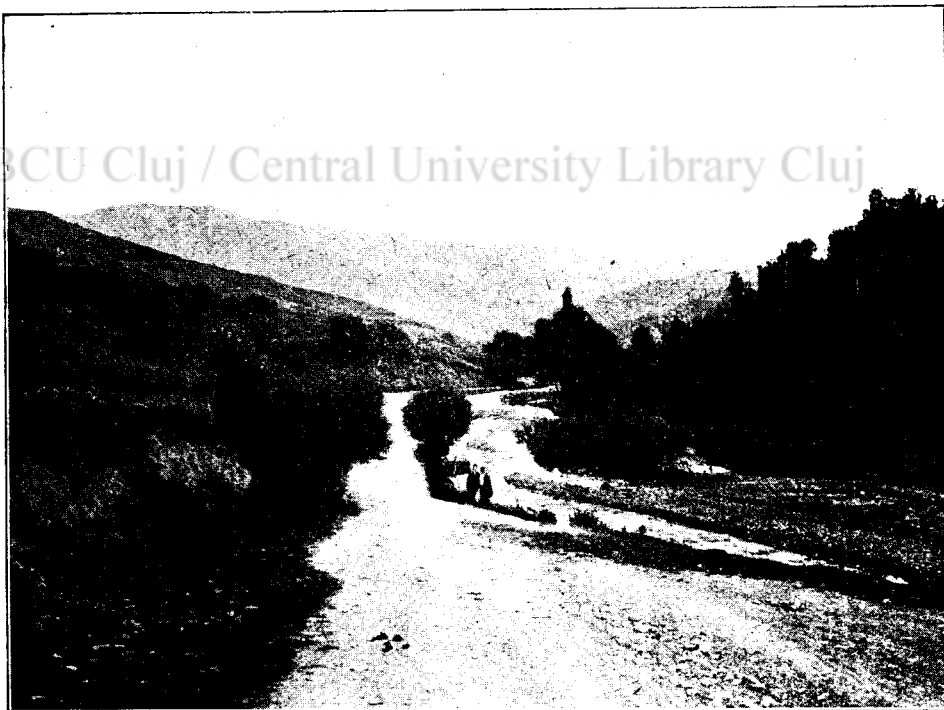
Aki Járából akar Nagy-Oklosra menni, hol a bejáró út van Runk községbe, vagy kocsin mehet Borrév felé s ez az ut a landauerek, hintók részére is jó — vagy pedig gyalog teszi meg az utat Kis-Oklosnak s ekkor 12 kilométerrel rövidebb irányt követ. Ez utóbbi út a kolozsvári fuvarosnak nehéz feladat lévén, kora reggel, meleg napos időben, mi is a borrhévi úton folytattuk kirándulásunkat. A szurduki szoros növénydús hegyoldalai között megy a jó országút s a kiemelkedő csillámpalás sziklafalak az itt-ott fehérülő kvarc-ráncolásokkal tetsző képeket nyújtottak. A 11-ik kilométernél már az Aranyos balpartján vonuló u. n. topánfalvi úton haladtunk s egész Vidalyig nagyon egyhangu vidéket szemlélhettünk. A szabad legeltetés korlátlan kihasználása, az amugy is kevés termőfölddel takart oldalakat sivár külsővel ruházta fel s a sok befásítási sikertelenség után, az erdészet már az akác-fákhoz folyamodott. Vidaly felé az Aranyos északnak kanyarúl, a sötétszürke sziklák tömzsei lefutnak a folyómederig s főleg a Boiler lejtőnél ismét kedves tájrészleteket kapunk. Gyűjtők itt leszállhatnak s gránátkristályokat szedhetnek a kimosásokban.

Nagy-Oklos előtt erős megyei fahid van, melynek a Runk völgyéből

lezuhogó áradatokkal kell megküzdenie. A kopár hegyoldalokról, melyek innét Lunkán túl a Belioráig terjednek, roppant tömegben szokott a záporosó lerohanni s oly hatalmas árrá fejteszti a nagyoklosi patakot, hogy a közlekedés lehetetlen; az ár óriási tömegű kőtörmeléket zúdit a keskeny runki útra s több helyütt mi is tanácsosabbnak tartottuk a gyalogjárást, hogy a landauer sulyával a lovak megbírkózhassanak.

Runk község „tanácsházát” kaptuk tanyául, egy „termet” nyitott jól eső készséggel az egyik tanácsos. Ágyunk friss széna volt, takarónk nehéz oláhpokróc, melynek nemcsak melegítő tulajdonságát ismertük meg. A másik sajtárságáról „mesés”-en győződtek meg piktor és botanikus barátaim.

A tanácsház padjaira kiraktuk podgyászunk tartalmát s csakhamar festői rendtelenségben voltak: sonka, ecsetek, vaj, festékes láda, szalámi, tea, citrom, revolver, fűvészmappa, császárhús, firnájsz, kalapács, kenyér, flanel ingek, diópálinka, sütemény, spirituszfőző, cukor, gamásli, tejesfazék, Sztojkaí viz, bor és fotografáló masina. Tudvalevő pedig, hogy a piktorok ma a Szecesszióknak hódolnak, ami pedig nem egyéb, mint a rendtelenség izlése; Gábor festő tehát elemében volt s jót kacagott a turistapodgyász szecessziós egymásutánján.

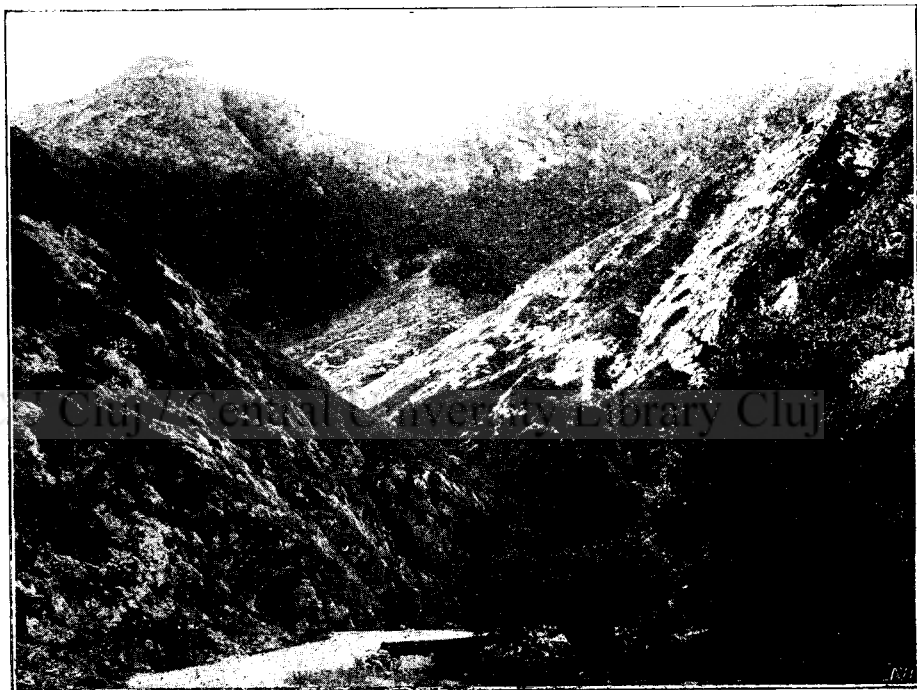
RUNK FALU KÖRNYÉKE

Runk szegényes oláh falu, kevés tanulmányt nyújt, de a szoros bejárója előtt való fekvése kellemesnek mondható. A házak a patak melletti lejtőkön vannak elszórva, templom és iskola magas ponton épültek s a falu általános

képét öszhangzatosabbá teszik. A völgyet a távoli Vidalykő s a runki szoros hármás csúcsa a Cikló (Cicleu) zárják el. Jobb felül ha szembe állunk a szorossal, a Hosszúkö (Piatra Lunga) magános íve látszik, melynek félkör idomuan elgömbülő éle, valami krátermaradvány képét nyújtja, bár az alkotó kőzet éppen nem tartozik a vulkánok munkájába. A Cikló (Cicleu) teljesen kopár, fehérszürke mészfalai csekély magasságuk mellett is, megmászhatatlanoknak tarthatók. Csak a bejárótól balra eső *Plesu* vizmosás mentén mehettem föl egyik napon, de minden kirándulónak ajánlom ezen 1½ órai könnyű mászást. A Cikló (Cicleu) első ormát a villámok már várfalszerűen kiformálták, a második meredeken kicsucosodik s mély kivágás választja el a harmadik *Funtinel*-csücsctől. Ez utóbbi gerincére feljutva, felséges képet ad a runki szorossal szomszédos oklosi sziklakatlan. A gerincen teljes törmelékes él visz a Cikló (Cicleu) platójára, mely csak akkor tűnik fel zöldebb részleteivel, midőn a Funtinel-csúcs mögötti horpadásba jutottunk. A tetőn vesszük észre, hogy a Runk faluból hármás csúcsnak látszó Cikló (Cicleu), gyengelejtőjü félhegygyé válik, melynek északnyugati fele mintegy levágva, roppant meredek falakkal fordul a runki szoros belső kanyarulatai felé. A nagy szakadás élén állva, délután 4 órai világításnál, oly remek színképben láthatjuk a szoros legszebb részét, hogy találóan jegyezte meg Papp Gábor festőnk: Ily vidék alkalmas a Niebelung-mondákhoz. Amíg a Cikló (Cicleu) s a jobbra látszó Stroj szürkés-fehér kristályos mészköve világos színekben ragyog az előtérben, a távolabbi *Urdori* és *Graupa Dumii* barnavörös sötét hátteret ad, annyiféle árnyalatban s változó reflexiókban, hogy gyakorlott kezű festőnek is nagy feladat, ezen természetadta színkeverékhez, az olajos tubuszok festékneveit megválasztani s színben s alakban egyezően vászonra vetni. De a színragyogással harmonikusan társul a málló sziklaóriások számtalan formája. Sehol se látunk szelid alakzatokat, mindenütt vad szagatottság, bizarr fejlődés a pusztulás szörnyű birodalmában mint a víz, levegő és szárazföld szakadatlan harcának végzetes eredményei. Csaknem visszatetsző huzamos szemlélésnél s mégis oly hangulatkeltő kép, mint a megrázó jelenet a tragédiák fel onásaiban. Az *Urdori* hegyrész tetején ritkult erdőség látszik s a Cikló (Cicleu) meredek aljában szerény »véderdő« csemetéi igyekeznek gyökeret verni a meddő törmelékben; ezek adják a sziklák árnyalataihoz a szemvidító zöldet s életet mutatnak a runki szoros halottas házában. A *Graupa Dumii* fűrészesen vágódott gerincén képződött ferde oszlopok, toronykövek, mint valami kiklopsok sírkeresztjei merednek fölfelé és perspektivikus határt képeznek a megdőbbentően nagyszerű képen.

Ha az alant zuhogó patak mentén, eljutunk a Dumii alá, sötétszintű düledező hegyoldalhoz értünk, melynek számtalan hasadékaik között van a hosszukás nyilású bejárás a runki szoros barlangjához. Ezen barlangot bátran elnevezhetnők „Soványok barlangjának“, mert korpulensebb turisták, ha megmásznák is a nyilásig vezető meredek lejtőt, csakhamar észrevennék hogy a barlang szűk kapuján csak a nyulánkabbak tudnak átbujni. Futó dr. és Harmath urak nem lévén a hájasodás életfázisában, könnyen vállalkozhattak a barlang megtekintésére. Emberekkel 8 méteres létrát, köteleket s lámpát vitettek, azonban a fölszerelés elégtelen volt. Már a barlang előpitvara meglehetősen mélységbe hajlik itt el, a létrával lejutottak a nagyobb,

tágasabb második részbe, ennek végében azonban meredeken folytatódik az üreg s nagyobb mélységbe kellett volna leereszkedniök. Tovább nem mehetvén, köveket hajítottak a mélységbe, a kő ide-oda ütődött s végre loccsanó hang jött fel, mely arra enged következtetni, hogy ezen barlangrészben tócsa van. A barlangnak látott részei régibb s jelenidejű képződésű cseppkövekkel vannak rakva, melyekből néhányan a szivárgó víz vstartalma miatt, sötét rozsdavörösek. A barlang teljes kikutatását jobb felszerelésű vállalkozókra kellett hagyni; mindenesetre fáradságos a tovább haladás s hosszabb erős kötélhágcsók s nem füstölő magnéziafáklyák vagy acetilénlámpák szükségesei. Hosszu menetek lehetnek ott a föld mélyében, s meséket mondanak a pásztorok a kutatásra érdemes runki barlangról. A szorosnak Lunka felé eső,

A RUNKI SZOROS KÖZÉPSŐ RÉSZE

Dunky E. felvétele.

kevésbé érdekes részében, egyik vezetőnk megmutatott egy kisebb, függélyes üreget, melyet a nép „Huda Kinyuluj“-nak (Kutyalyuk) nevez. Ebbe szokta a nép a megunt vagy rosszul őrző pásztorebet dobni s éhhalálra ítélni. Egy esetről azonban a bedobott kutya, kinjában fölfelé haladt a szűk üregben s a pásztorok bámulatára, kijött volna a runki barlang kapuján. A további kutatás döntse el ezen pásztormese igaz vagy hamis voltát. A Kutyalyukat alig lehet a barlang második nyílásának tartani; igénytelen 3 méter hosszú keskeny nyílás ez, melynek 5—6 méter függélyes falán nem nehéz leereszkedni. Az üreg feneké telve van állati csontokkal s főleg a befelé nyuló részében nagyobb állatnak (medve?) lábszár csontjai láthatók. Avatottabb paleontologusra bizzuk, hogy vizsgálja meg a Kutyalyuk esetleg őszállati tar

talmát. Előre kijelentem, hogy a csontok meghatározásához nem értek s ne érjen szemrehányás, ha a szaktudós az én medvémet diluviális rinocerosznak vagy a pásztorkutyát esetleg ujfajtájú Paleocanis-nak igazítja ki.

A runki szorosban bővizű forrásokra bukkanunk, ha kevés helyen is. A barlangrejtő nagy sziklafal alatti utrészén alig teszünk 200 lépést, mindjárt a patakpart szegélyéből bugyog ki az *Izvor*. A balparti mészkőhegyek mélyéből jöhet e rendkívül kellemes hűvös forrás, valamely hatalmasabb víztartó üregből. Azelőtt a hegy lábánál volt fakadása, mióta azonban a Runktól Lunkának vezető szoros útját a községek kikövezték s elég jó karba hozták, a forrás az út alatt folyik s így tör ki az újabb nyíláson. Ily forrásokban bővelkedik különben azon egész hegyvonulat, mely a közeli Potsága-völgy felső részét betölti az érdekes ferde ormozatu *Vulturele* csoportjában. Itt van a potságai időszakos forrás, melynek helyét azonban nem tudtuk megtalálni; de Felső-Potságán túl végzett mérnöki utbevigás mellett, egy meredek, simára mosott mészfalnak aljában, nagy forrást mutatnak a környékbeli oláhok. E forrás állandó hőmérsékű, vize langyos, s télen erősen gőzölög; a forrás teknőjében nőtt zöld moszat-virány is eléggé tanuskodik a melegebb hőmérsékről. A Potsága-völgy is nagyon szép részleteket nyújt a festőnek és turistának. Pásztorok itt is barlangokról beszéltek, melyek a *Vulturele* tömegében rejtőznek.

A runki szoros festői értékét Papp Gábor használta ki, nagyobb sikerült olajfestményt fejezett be a szoros középrészében. Sajátos flóráját dr. Futó gyűjtötte össze. Kezdeményező munkásságuk legyen uttörés eme vidéknek tökéletesebb megismeréséhez. Nekem elég eredmény leendő, ha a jövő nyáron jól felszerelt turisták, érdeklődő szaktudósok és művészek keresik fel az Aranyos mellék hősmundákba illő csodavilágát.

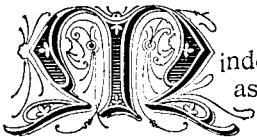
Hangay Oktáv.

A násznagy szerepe a nyárádmenti lakodalmaknál.

— 1820 körül kelt írások szerint. —

Közli: M. Kovács Géza.

indenekelőtte a nász népe az örömháztól elindulna, a menyasszony után menendő a nősülő személyibe az örömház szószólójának, gazdájának im ezeket intézi:

A *násznagy*: „Kedves Gazda Uram! Bölcs tudatába vagyon kegyelmednek, hogy N. N. atyámfiának a nagy Isten világra jövetelt engedett, keresztény eklézsia kebelében emberkorra nevelkedett, ki most házasságra lépendő köszöni édes szüléinek, minden veszedelemtől leendő védelmeztetését körülötte meglett szülői nyughatatlanságaikat, bocsánatot kér mindazon hibás tetteiről, melyekkel születésétől olta megbántotta

Kéványa, légyen megszentelve öregségekben napjaik, legyenek áldottak, boldogok itt a bujdosás mezein; halálok későn, akkor is nyugodt és csendes legyen; a földön végben vitt jó cselekedeteket a nagy ítéletkor kövesse lélek szívesség. Mindkét ágon lévő testvérek! ti is engedjétek meg néki, valamint ő is megenged néktek, kik már nősültetek, nőtökben, gyermeketekben légyetek megelégedettek, kiserjjen Isten jó áldásaival; kik még ifjuságtokban vadtok, néktek is rendeljen megelégedésetek szerint való párt! Ifjú társaság! Ti is egyen-egyen bocsássátok meg s legyetek boldogok. Kerüljön messzehátra a szerencsétlenség titóletek.

Erre a gazda felel: Úgy légyen! Végezve a gazda;

A násznagy így szól: „Isten szerencsétlessé utunkat, visszajövet tisztellessük egészséges állapotban.“

A nász elérkezett a leányos házhoz, minekutána jó napot mondott, így szól a násznagy:

„Örvendünk, kedves drága jó uram, gazda uram, hogy ily szép atyafiságos diszes sereggel egybegyülve tisztelhetjük. Tegye a jó Isten a mái napot a kegyelmetek számára örömnappá; kívánjuk“

Erre felel a gazda s végezve így szól a násznagy: „Kedves gazda uram. bátorkodtam vala két követem által gazda uramat minden jók kívánásával tisztelni, egy vagy két óráig szállást és nyugalomhelyt instáltatni, mely kérésre követeim által hozzám azon szives ajánlást tette s így a a kért idő megadatott, én is bizonyos jóra célzó beszédemet elé fogom számlálni, addig figyelmét a gazda uramnak kikérem s csendességet instálok az egész öröm gyülekezettől.“

Erre ismét felel a gazda s végezve így szól a násznagy:

„Kedves jó uram, gazda uram és szépen virágzó díszes sereg! Minthogy a jó Isten még az első kezdetben teremté a nagy világot, teremté az embert is, kinek-kinek látván egyedül voltát nem jónak lenni, azonnal mondja a nagy pátriárka Mózes által I. könyve II-ik része 18-ik versében. Szerzek önéki segítő társat, a mely mindenkor öelötte légyen. Nem különben Szt. Pál a korintusiakhoz írott levele VII. része *-ik versében azt mondja: „Minden férfiúnak tulajdon felesége és minden asszonyi állatnak tulajdon férje legyen, mert imé Isten előtt, mely kedves a tiszta ágyas ház.“ Szent Márk evangélista is könyvének X-ik része 7-ik versében így szól: „Annak okáért ember elhagyja atyját és anyját és ragaszkodik az ő feleségéhez és ime é nem kettő többé, hanem egy test.“ „Gyors és serény asszonyi állatot kicsoda találhat? mert ennek ára felülhaladja a Kárbunkulusokat, bízik ahöz az ő Urának lelke és annak marhája el nem fogy“, azt mondja bölcs Salamon a Példabeszédek könyve XXXI. része 10-ik versében. Annak okáért itten M.-vásárhely kerületben N. N. helységben residáló N. N. őkegyelmének is minekutána Isten őfelsége világra való jövetelt engedett s keresztény szülék által fel is neveltetett, a Szent lélek indittájából gondolkozni kezdett a páros életről, hogy Istennek kedveltjei által a fen említettem szentírásbeli helyekben kiadott parancsát bétölthesse s a páros életet elnyerhesse. Sokat futott, fáradott s fáradozásai között feltalált egy kedves személyet ugyanezen M.-Vásárhely kerületben N. N. helységben N. N. uram őkegyelme lakóházánál, őkegyelmének jó hirben, névben felnevelt N. N. nevű leányát. Azon kedves személyt őkegyelme megszemlélte, meg is kedvelte, megkedvelése után elis kívánta magának jövődébéli házastársul jegyezni, amikor ezen szent célnak végbevételére egy napot egyeztek, mely éppen a mái nap. Ugyan akkor ígéretet tett őkegyelme, hogyha Isten életit megtartja, napjait megszenteli, meg fog jelenni. Azért maga mellé vette atyafiait, jó embereit, násznagyával, vőfélével, nagyobb és kisebb nyoszóójával, mint gazdauram láthatja meg is jelent. Most azért általam csekély szószólója által azon kedves személyt eljegyzett mátkáját N. N. leányzót kérettet el jobban is násznagyai, úgy nyoszolyó kézhez, hogy osztán a Hitnek és a szeretetnek arany láncával

egybeköttetethessenek. Kérem ne sajnálja nekünk által adni, hogy a mi csekély számból álló sergünkhöz számláltassék.

Erre felel a gazda, általadja s letelepíti s traktálja. Felkelvén esküdni mennek; mikor haza jönnek így szól a násznagy: „Kedves gazda uram! N. N. uram ökelme társa mind hittel is elkötelezett jövődébéli párja, kéreteti én általam minden hozzátartozandó nyoszolya, azaz ágy és ládabéli portékáit, hogy az ő társával nyughassék s legyen hová fejeket lehajtani, amelyet kérek gazda uramtól és kérésemre jó válaszát el is várom.

Erre felel a gazda s mikor kiadta úgy mint elől a legényt, úgy itt is a leányt szüleitől, testvéreitől, leánybarátaitól s a tisztelgő seregtől el kell búcsúztatni, csak terjedelmesebben, mint a legényt.

Mikor el akarnak indulni, így szól a násznagy: „Ennek utána kedves gazda uram, köszönjük engedelmességit, velünk való nyájas beszélgetéseit, csekély szavainkra tett jó választételeit; továbbra is ajánljuk magunkat a kegyelmetek atyafiságos barátságába, kegyelmeteket pedig az Urnak oltalmába.

Kijönnek a faluból, onnan visszaküldi követeit meghívni ágytörőbe az örömapát és anyát, nemkülönben a szószólót. Mikor pedig hazamentek a ház szószólójának köszön és így szól: „Kedves gazda uram! N. N. atyám fia az ő kelme hitestársát N. N. uram ökelme lakóházához bé kívánja iktattatni; kérem gazda uramat úgy nézzék mint é nemes ház második gazda asszonyát, egyszersmind gyermekeket hordozzák karjaik alatt, védelmezzék minden gonosz ellen, állandó békességek legyen egymás közötti hogy lehessenek ők az atyának öröme, tiszteletére, az anyaszentegyház hasznos tagjai felebarátjoknak továbbra is jó felebarátja.“

Erre felel a gazda és várják a további teendőt tőle.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A Nyirő család siremléke.

N marosvásárhelyi szép ev. ref. temetőben csak 1903-ban bontották le a régi cinterem kerítését. Ezen az élő-sövénynyel pótoltt kerítésen belül az 1698-ban épült temető-szín mellett egy érdekes, fedett sír- emlék van. Már Orbán Balázs megemlíti Marosvásárhely leírásában s megjegyzi, hogy a Nyirő-család, melynek tagjai Marosvásárhely XVII--XVIII. századi történetében gyakran szerepelnek — kihalt.

Maga a siremlék majdnem márvány-finomságu fehér mészkő sírláda (sarkofag). Alakja hasábal fedett fekvő egyenes oszlop. „Empire“ domborművei vannak s két végén babérfüzér között félkörszerűen alakított csinos hármás áttörés enged bepillantást a belsejében kifaragott két fekvő női alakra, a melyek kétségkívül a feliratban megjelölt Nyirő-leányokat akarják ábrázolni. Az emléket sátoryszerű fedélzet védi az idő rongálásaitól. A siremlék fedőlapjának két oldalán pedig felirat mondja el, hogy kik nyugsznak alatta. A felirat a következő:

„Székely Nyirő Sámuel 1769-en innen 30 esztendőök alatt viselt Maros-Vásárhelyen a belső és külső tanácsban minden főbb tisztségeket, hasznoson, bölcsen, igazságosan; azok nagyobb díszet vettek tőle, mint ő azoktól. Nem követett idegen tsapodár, kényes szokásokat; ama régi, tiszteletes, méltóságos viseletet szerette s oltalmazta. Érdemét testének fenn termett s nagyot mutató alkotása is segített ebben. A jók őt nem gyűlölhették, mert a keresztény vallásnak s erköltsnek barátjok volt. Utálta a dologtalan, tunya életet. Az időnek tudta hasznát venni. Házát künn, benn okosan, lárma nélkül igazgatta. Jó inkább szerette lenni, mint láttatni. Munkás élete végződött 1800 szeptember 17-én; élt 69 esztendőt, 3 hónapot, melyek közül 37 esztendőt házassági szövetségben. Nyugszik már e sirban, a hová gyűjtötte a halál két kedves leányait, amaz őt eszes szűzekkel társalkodó két szűzeket, a szerelmes Rosaliát 1790-ben febr. 7-én (ki élt 17 eszt. 4 hón.) és a kedves Ágneszt 1788 okt. 5-én (ki élt 11 eszt. 8 hón.) Repeső örömmel fog ide költözni hiv férjéhez s kedves gyermekeihez (kiknek most keserves szívvvel szerez emlékezetet) Tót Klára 1800.

A NYIRŐ-FÉLE SZÁRKOFÁG.

Maga Thót Klára is hordozván az élet terheit 65, a nyavalyák keresztjeit pedig szinte 2 esztendeig szenvedvén, minek utána megkisérttetett, tisztított volna, 1807-ik eszt. nov. 27-én (tavaszhoz illő vidám napon) meghalt, szerelmes barátjaihoz ide tétetett. Mindnyájan keljenek fel ditsőségre az új élet hajnalán, melynek napja le nem menyen soha s holdja meg nem fogyatkozik. Amen.“

Ifj. Darkó Ákos.

Különfélék.

Dr. Márki köszönő irata.

*Méltóságos Elnök Úr!
Tekintetes Választmány!*

Alelnökké való választatásom után igen gyorsan ért az a másik kiténtetés, hogy tanári jubileumom alkalmából engem üdvözölni méltóztatott. A túristaságnak az egész lefolyt XXX. esztendőben barátja voltam ugyan: kézzel az irodalomban, lábbal a kirándulásokban és szívvvel, lelkesedéssel mindenütt; de inkább a magam gyönyörűségére szolgáló munkásságom után ekkora elismerésre csakugyan nem tarthattam számot. Szeretném megígérni, hogy ezután fokozottabb mértékben kívánok reá szolgálni; de — mint köszönő beszédben is mondtam — reményeket az én koromban már nem lehet keltetni. Azonban, hogy fiatalos kedvvel tett kirándulásainkból önmagamot idézzem:

„A hegyekre emelkedve
Emelkedik e mell kedve“ —

S kész megtenni mindent, a mit szeretett egyesületünk iránt, annyi egyéb elfoglaltság mellett megtehet.

Hálás köszönetemet ismételve, vagyok méltóságodnak és a Tek. Választmánynak igaz hive

Kolozsvár, 1906. okt. 21.

Dr. Márki Sándor,
alelnök.

Személyi hírek.

Versényi György dr. vál. tagunk és a kolozsvármezei osztályunk egykori buzgó titkára eltávozván vá-

rosunkról, lemondólevélben vett búcsút egyesületünktől. A poeta-lelkű természetbarát lelkes költeményekben örökitette meg túrista lelkesedését tájszépségeink iránt

Különösen örökéletű marad körünkben a rekiceli vizeséshez vezető útunk fölavatásánál évekkel ezelőtt személyesen elszavalt magas szárnyalású ódája és annyi más túrista versének lelkesítő hatása.

Reméljük, hogy új tartózkodási helyén is megmarad dolgozótársunknak.

Gámán József dr. megérdemelt előléptetésben részesült, amennyiben a kolozsvári keresk. és ip. kamara titkárrá választotta.

Örömmel üdvözöljük ebből az alkalmából úgyszint mint közp. választmányunk érdeklődő tagját, ki abban az időben, amikor a központi vezetőség alapvető egyéb munkával volt elfoglalva, az akkori kolozsvármezei osztály titkári, majd alelnöki állásában a kirándulások megkedveltetésében jelentékeny úttörő munkát végeztet és a „Kolozsvári Kalauz“ első kiadása és szerkesztése körül kiváló buzgalmat fejtett ki.

Több mint 7000 méter magasságban.

Dr. *Worckman* és neje az Egyesült-Államokból szenzációs hegymászásra vállalkoztak *Savage* olasz vezető és hat olasz podgyászshordó kíséretében.

Az É.-Amerikából a tibeti határtól délnyugatra huzódó Nun-Kun-hegyláncban végzett tanulmányúton hat-szor háltak havon és pedig utójára 6500 m magasságban ugynevezett Mummery-féle védőcellában; a hideg itt 21° C. volt a fagyponat alatt.

Az Előindiai hivatalos fölmérés szerint 7091 m.-re becsült Nun-Kuncsücsöt csak *Worckmanné* mászta meg a vezető és egy podgyászshordó kíséretében. Dr. *Worckman* és egy pakkhordó 3900 m.-nél pihenve bevárták a tetőről visszatérőket.

7000 métert meghaladó hegymászást eddigelé senki se vitt végbe az egész világon.

Népviselési ünnep.

A salzburgi „Alpinia” című egyesület szept. 8—9-én tíz éves fönállása és zászlószentelése emlékére népiünnepet rendezett, mely alkalmat nyújtott valódi parasztjelmezek megjutalmazására. A jelmezes díszmeneten Regensburg, Nürnberg, Bécs és Grác rokonegyletei is részt vettek. Az ünnepélyen *Fenő* kir. herceg alapítótagunk is megjelent.

A havasi rózsa.

A havasok növényzetének egyik legkedvesebb virága a havasi rózsa (rhododendron), mely Afrikát kivéve az északi félteke mérsékelt és forró égövének csaknem összes hegyláncain előfordul. Az egyes fajok részint cserje, részint fa alakjában tartós leveleikről és pompás virágzatukról ismeretesek. Nagyszámu fajtája és válfaja a Himaláján és Dél-Kína hegyóriásain otthonos; majd e virág egyik neme átlépi az Egyenlítőt a Malájok földjén, hogy átterje djen Uj-Guneán át Ausztrália tropikus részére a queenslandi hegységeibe, hol már vagy 20-féle fajtát fedeztek fel.

Mexikóban és Dél-Amerika Andes hegységében bejaria a neve; a Kaukázus kivételével Európában csak 5-féle fajtája ismeretes, melyek viszont 2-féle u. m. a rhododendron hirsutum a Jurahegységben, Szavoja egyes vidékein és a Kárpátokban terem; továbbá a rhododendron ferrugineum Erdélytől kezdve a spanyol Pyrénékig előfordul; utóbbi sokkal elterjedtebb, izmosabb és ismertebb növény.

Ezt a Diószegiéknél ragyabura néven ismert növényt Havasszépe nek is hívják megkülönböztetésül a tulajdonképeni „rosa alpina”-tól. A rhododendron az erikafélék cserjéje, sőt fája bőrnemű, épszélű örökzöld levelekkel és jókora nagy, szép piros virágokkal. Legtöbb faja a Himalája Szikkim vidékén van együtt (mindössze 170 faj, hazánkban Horvátországgal együtt 3.)

A már fentebb említett rozsdás Havasszépe (Rh. ferrugineum) rozsdá-

barna pikkelyekkel fődött hosszukás, néha csipkézett levelekkel és nagy rózsaszínű virágokkal. Az Alpokban a borzas Havasszépe (Rh. hirsutum) a gyakoribb, mely a levelein előforduló apró mirigy szörkéktől kapta nevét.

Az örmény havasokon az örmény vagy pontusi Havasszépe (Rh. Ponticum) 5 cm. magas, nagy lila virágával és a virágzat alá majdnem gallérosan helyezkedő nagy bőrnemű leveleivel díszeskedik.

Az északamerikai Havasszépe (Rh. maximum) levele még nagyobb, de a torkában sárga vagy zöld, peremén halaványan testszínű virága kisebb.

A sudarasodó Havasszépe (Rh. arboreum) a Himalája oldalán 6—9 cm. sudarával tündöklök: cukros mézgája miatt a keletázsiai hegylakók keresik.

Hazai fajtája apróbb levelű és kurta bibeszálás, miért is a francia rhododendron-tól megkülönböztetésül mirtuslevelűnek (Rh. myrthifolium) is nevezik.

A rozsdás levelű havasi rózsa inkább a kovás, mint a meszes talajt kedveli és 1500—2500 m. magasságon fordul elő.

Ma de z szerint a liguriai Alpok keleti oldalán 2000—2480 m. magasságban a Col Selle Vecchia-tól a Mont Frontó-ig virágzás idején mintegy 10 kilométer hosszúságban meglepő szép képet nyújt. A rhododendron bennszülött francia neve „altigén” szintén arra vall, hogy általában havasi helyeken terem, mindazonáltal éppen Franciaországban olykor a gesztenye régiójáig is leszáll.

A mi égövünk alatt rendszeren június és júliusban nyílik, de található sokszor augusztusban, sőt szeptember végén is az örök hó közelségének is tartósan ellenállva.

A tulajdonképeni havasi rózsa (Rosa alpina) a vadrózsánál is alacsonyabb, ritkán tüskés, szép sötétpiros virága bokrocška, melyet nálunk a nép árva rózsanak (tövistelen rózsa) nevez.

A havasi gyopár mellett tagadhatatlanul legnépszerűbb és legkedveltebb virága a hegymászóknak a havasszépe vagy a

népies kifejezést elfogadva: a h a v a s i r ó z s a.

Különösen az exotikus kaukázusi fajokat manapság már közkedveltséggel tenyésztik a virágházakban.

Tschudattich.

Erdély földje tanulságos mozaikja a különböző népfajok egymásközt való kölcsönhatásának. E hatásnak első nyomai az egyes népszigetek nyelvhatárain mutatkoznak a ruhaviseletben, a népszokásokban és egyes átvett kifejezésekben. Ezuttal csupán egy magyar eredetű jövevény szóra hívjuk föl a közfigyelmet, mely a besztercei szászok közt meghonosult. *A csodás, csudás* vagy *csudálatos* szót ugyanis abban az értelemben is használja a magyar nép, ami a zsémbes, dörmögő morgó, szeszélyes, különös, furcsa stb. értelmének felel meg s amit a német is hasonló kifejezésekkel illet (v. ö. wunderlich).

Érdekes tehát, hogy mikor pl. a besztercei szász nyomatékosan akar valakit zsörtölődő természetéért meg róni vagy kigúnyolni, akkor rámondja, hogy tschudattich s ez a tiszta magyar gyökérszónak (csuda) szászos melléknévképzővel való megtoldásából keletkezik. *Des se su tschudattich* (sie ist so csudattich) a megszokott szász szólásformák közé tartozik. A német *launig, launisch, seltsam, wunderbarlich*, az örmény *árdárhoc*, a latin *extravagans* stb. egytől-egyig nem fedik azt, ami a *csudás, csudálatos* szóban rejlik. A „Magyar Nyelvőr“ szerint nem közvetlenül a magyar kifejezést vették át a besztercei szászok, hanem a hasonló jelentésű oláh *ciudat* melléknévet.

A kerékpározás tanulságai.

A „Touring Club“ havi értesítőjében olvassuk egy kerékpáros alábbi észrevételeit:

A kerékpár az, amely kizökkenett bennünket a műhely, a raktár, az iroda, a lakás, a vendéglő és az örökös kávéházhoz fűződő egyhangu életmódunkból.

Hiszen azok, akik ezelőtt kitudja miféle benső demontól üzve, kissé a távolabbi vidékre mentek s mezőről, vetésről, folyókról, tájakról stb. beszéltek: a városiak kicsinylő boszán tásait nyerték feleletül.

Ime, a kerékpár megtörte ezeket. Neki köszönhetjük a növekvő egészséges étvágyat, amit a testgyakorlat és a friss levegő előidéz és ami a szabadság és a személyiünk felett való felelősség érzetével vele jár. Ő tanított meg reá, hogy lakásaink fojtó oduk, utcáink levegője tisztátalan.

Általa jöttünk reá, hogy szakítsunk azokkal a konvencionális szokásokkal, a melyek révén az év 365 napján bilincsekbe verve és a fizikai s erkölcsi renyhesség egy és ugyanazon légkörében vergődünk.

De a mi a legfontosabb, kedves és hű barátunknak, a kerékpárnak köszönjük, hogy hazánk földjének megismerésére lehetőleg alkalmat nyújt. Megismerjük általa honunkat, megszemélyesítve a természetben, városokban, falvakban, égboltozatban, erdőkben, vizekben, hegyekben, látóhatárban, különféle tájakokban, lakóhelyekben és emberekben.

A kerékpár maga a mi élő hazánk, ami édes anyánk; csodálatos arcu-lattal, kimeríthetetlen szépségekkel, ki nem fejezhető gyöngédségekkel; ő a mi édes földanyánk, a melyhez végtelenül ragaszkodunk; — a mi földünk, melybe gyökerezünk és ahonnan erőt, energiát és erényeket merítünk és fognak meríteni fiaink, mint a hogy őseink is tették azt faji ösztönből.

Ime, mennyi ismeretlen gazdagsággal ruház föl a sok embertől lenézett kerékpár.

Ő tanított meg a távolfekvő vidéki általunk kihaltnak vélt kis városka szerény bájaira; ő tanított meg az

élet kellemeire, a falusi egyszerűség egy-egy pillanatában; hát a folyamok fenséges szépségei, a patak nevető moraja, a lombfák árnyéka, a vetések ragyogó fénye, a virágos rétek kedvessége, a béke, mint az erdők imája, a fák susogó csöndje, az erdőirtások zenéje, a rónaság méla hangulata, a hegyek fönsége, a mi földünk és egünk reggeleinek és estéinek nemessége! hogy ezeket megértettük, a kerékpárnak köszönhető, mely jármű mindezekre és ami a lelkünkbe vésődhetik, fölhívja figyelmünket.

És a mikor egy-egy ünnep-vagy vasárnapon kigyönyörködtük magunkat a kerékpár hátán, új vidékek, új emberek, új látnivalók (kastélyok, templomok, erődítmények, hidak, romok stb.) benyomásaiban: nyugodt lélekkel és boldog örömmel térünk haza még oly szűk otthonunkba.

És ha majd az öregkor nem enged meg a kerékpárral járó erőki-fejtést, akkor is örvendező tekintettel fogom kísérni a serdülők kerékpáros rajait, amint vidáman tovasurrannak a vidék megismerésére.

Még akkor is fölfognak éledni bennem a kerékpározás üdítő emlékei. A lakóhelyünket környező falvak, a mezőgazdaság és a természeti szépségek nyújtotta változatosság felejtetetlen élvezettel tölti el a városi embert. Hiszen ha egy-egy kirándulásból visszatérünk, még édesebb lesz a házi tűzhely, gyümölcssei izletesebbekké válnak és virágai még szebbek gyanánt fognak föltűnni.

Megismerjük a boldogság teljét, mint ahogy azt soha se tapasztaltuk; és élvezzük az egészséges életet, a mint az megnöveli az álmat és fűszerezi a pihenést... és a fölébredt vágy útján igen hamar újra visszajutunk valamely emlék megragadó hatása alá.

* * *

És ennek a lelkes francia kerékpárosnak, mint a természet iránt is rajongó turistának az önvallomásait a magyar kerékpáros turisták is elfogadhatják, mert ha egy francia ember bevallja, hogy sokan náluk meg se ismerték és szerették volna

a vidéket — kerékpár nélkül: bizony ezt magyar földön se szégyen bevallani.

És ez nálunk is különösen a városi emberre áll, kik között bizonyára ma is sajnos, de akad elég, ki a közvetlen környékbeli falvakat, kiránduló helyeket nem ismeri.

Már pedig aki a gyaloglástól irtózik, a fuvar költségeit pedig nem bírja, valóságos mentő horgony lehet a kerékpár, melylyel a természet ölébe lépten-nyomon kigördülhet.

Igen sokan, bizonyára csak ez uton ismerték meg a természetet, a triss levegő éltető hasznát, a kirándulások szórakoztató kellemeit.

És ha csakugyan a kerékpár az a csodás jármű, mely az emberek közönyét megtörni és a természet iránt folyékonytá tenni első sorban hivatott, akkor minél több turista kapjon föl a kerékpár hátára, mert hamarabb fog lemondani egy vagy más okból a kerékpározásról, mint az egyszer megkedvelt turistáskodásról.

Különben a kerékpár és a turisztaság egymással nem hogy összeférhetetlenek volnának, hanem egymást kiegészítik a tájszépségek kultuszában s a város és falu közti összeköttetés ápolásában

KÖNYVESSHÁZ.

□ □ □

Egy régi székyi kéziratról.

Az »Erdély« máshelyén közölt nyárádmenti násznagyi mondóka igen érdekes, csak nem egész. A gazda vagyis „kiadó násznagy“ feleletei teszik hiányossá, főképp mikor a násznép a menyasszony házához ér. Itt (amint azt az „Erdély“ 1897. évfolyamában megírtam) a „kiadó“ násznagnak éppen oly fontos szerepe van, mint a kikerőnek. Például mikor megérkeznek, nagy dörömbözést visznek véghez a kapun, mire a násznagy fennhangon mondja:

„Ez volna azon ház hova elindultunk,
És miféle szégyen zárt ajtót tanáltunk,

Kopogtassunk bé és egy kis szállástkérjünk.
Mindent kövessünk el, hogy hamar célt
[érjünk.“

Ekkor a leány násznagya kinéz az
ajtón és így szól:

„Ugyan ha nem sértem hova indulának,
Ennyi embert össze minek toborzának?“

A kikérő násznagy (a vőlegényé)
feleli:

„Ez azon szép hajlék a hova indultunk.
Egy kis szállást kérünk ha ide tanáltunk.“

A leány násznagya:

„De mielőtt nyitnék ajtót kelmeteknek.
Hadd hallom miféle szándékkal jöttek?“

A vőlegény násznagya:

„Békés a szándékunk, igaz a beszédünk,
Egy az akaratunk s egy volna kérésünk,
Egy kis szállást kérünk.“

Menyasszony násznagya:

„Istené a szállás.“

Erre kinyitják a kaput, az egész
násznép betódul az udvarba, a nász-
nép előre megy és mondja:

„Szerencsés jó napot kelmednek kívánok,
Én egy nászseregnek követsége vagyok,
Bátor vagyok ezen ház urát kérdezni,
Van-e itten násznagy azt meg tudakozni?“

Erre a menyasszony násznagya
előre lép és tettetett hetykeséggel
mondja:

„Itt vagyok itt vagyok, mi járatban vannak,
Eltévelyedtek-e vagy csak utban vannak?
Ha túlkot keresnek mű azt nem találtuk,
Ha tojvajt kergetnek mű azt meg se látjuk,
Virágot árulunk szép hímes virágot,
Össze is járhatják az egész világot,
Párját kereshetik, de meg nem tanálják,
Mert nincs több a mezőn ilyen szép
[virágszál.“

A vőlegény násznagya.

„Ha vona se kéne, csupán az a régi,

Kit ezen fiatal mindenben megéri.
Mink se jöttünk gyalog és nem üres kézzel,
Hát csak ezt a dolgot jó lesz intézzük el.“

A leány násznagya:

„Jól van hát barátom, álljunk meg egy
[szóra,
Kivánságaikat hadd hallom mi volna?“

Erre aztán a vőlegény násznagya
kikéri a leányt szép hímes beszédben,
mely leginkább versben nyilvánul.
Sok tréfás próbák után végre meg-
kapják a menyasszonyt, a cigány rá-
zendíti, az ifjuság tánra perdül, az
örege kváterkázik, míg nem a meg-
ható bucsuztató után a templomba
viszik az ifjupárt, hol a pap rájuk
adja áldását.

Ezek első részei a székely menyeg-
zőnek, a második rész a vőlegény
házánál játszódik le, hol minden
egy étel felhordásakor a vőfélyek
ékes rigmusokat zengenek, míg végre
a „kásás asszony“ és a cigányok is
kikapják részüket a fizettség és rig-
musból.

Ezeket csupán annak bizonyításául
irtam le, hogy a nevezett kézirat
hiányosságát bebizonyítsam. De mint
részlet a menyegzői szokásokból, mint
a vőlegény (vagy kikérő násznagy)
szerepe néprajzi becses bir. A virá-
gos stílus nagyon a nép izlésére vall.
A székely nép szereti a bibliai citá-
ciót, gyakran vegyít latin szavakat
beszédjébe (ami a régi időkben szá-
rmazó írástudásra vall) és főképp szereti
a példabeszédeket.

Ezen az alapon mint eredeti és
néprajzi szempontból érdekes munkát
figyelemreméltónak találom.

Harmath Lujza.

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi ülés.

Okt. 10-én érdekes tárgysorozattal tartotta az E. K. E. rendes évi közgyűlése után első választmányi ülését. Jelen voltak: **H e p p e s** Miklós táblai tanácselnök, **P a p** Mihály ezredes, **J é k e y** Dániel dr. törvsz. bíró, **H o l l ó** Károly, **R é c s e i** Ede, **R u z i t s k a** Béla dr., **S z á d e c z k y** Lajos dr. tanárok, **P a p p** Kristóf, **S c h ö n b e r g** Miksa kereskedők, **T ö r ö k** Imre dr., **V i r á g h á t y** Gyula orvosok, **T o m á n** Béla festő, **G e r g e l y** Albert dr. ügyvéd, **S á r d i** Lőrinc hivatalnok, **M a g y a r** Endre igazgató, **T a n á c s** József gyógyszerész, **M a n n s b e r g** S. báró alelnök és **M. K o v á c s** Géza főtitkár. Elnökölt **H e p p e s** Miklós elnök, jegyzett **H o l l ó** Károly, előadott **M. K o v á c s** Géza főtitkár. Elnök a következő lelkes szavakban nyitotta meg az ülést: Tisztelt Uraim! Egyesületünknek Szovátán ez évi augusztus 19-én tartott közgyűlése minket állított az ügyek vezetésére, kevés kivétellel azokat, kik az E. K. E. céljainak megvalósítására annak megalapítása óta töreksenek; midőn a légi és új tagokat a különböző állásokban üdvözölni szerencsém van, kérem vállvetett közreműködésüket ahhoz a tevékenységhez, mely egyesületünket aránylag rövid idő alatt kulturintézetté emelte. Nézetem, hogy további működésünkben azon vezérférfiak által megszabott irányt kövessük, kik az egyesület alapításakor és azóta az egyesület élén állottak. Én, mint a kit a közgyűlés bizalma az ő soraikba emelt, kötelességemnek tartom róluk megemlékezve érdemeikért köszönetemet kifejezni.

Törekvésünk hazafias; a lángoló hazaszeretet melege hevít, midőn szép hazánk Erdélyi részének feltáráásával nem csupán azt óhajtjuk, hogy turistáink az elragadó tájkép szemléletébe merüljenek, vagyis csak nézzenek, de lássanak is. Lássák lelkükbe földözve a történeti multat és a jelen valóságát, gondos észleleteik és bölcs tudásuk alapján tegyék

meg észrevételeiket és saját hatáskörükben adják meg tanácsukat arra, ami a magyarság, magyar kultúra, néprajz és a lakosság javára, művelődés és gazdasági tekintetben kívánatos. Működésünk sikerének egyik biztosítéka, hogy egyesületünket mindenfelé, de különösen a hathatós és illetékes tényezők előtt ismertté és vonzóvá tegyük. Céljaink eléréséhez Isten segítségét, sikereinkre annak áldását kérem, magamat és tisztviselő társaimat pedig a választmányi tagok szíves barátságába és az egyesület javára szolgáló támogatásukba ajánlom.

A választmány lelkes éljenzessel fogadta a tartalmas elnöki megnyitót. Elnök jelenti, hogy **B o r o s** György dr., **W e i s z** József választmányi tagok, továbbá **K o s u t á n y** Ignác dr. alelnök és **M e r z a** Gyula főpénztáros elmaradásukat kimentették. A Szovátán tartott közgyűlés **J ó z s e f** kir. herceg védőt táviratilag üdvözölte, amelyre a fenséges úr meleghangú választ küldött. Örvendetes tudomásul szolgál.

Elnök jelenti továbbá, hogy az egyesületet újból súlyos veszteségek érték. Elhalt **N y e r g e s** Zsigmond dr. alapító, továbbá **F a r k a s** Géza dr., **M i k ó** Imre, **P a t a k y** Viktor rendes tag. Az egyesület gyászának kifejezéseül annak idején a gyászlobogót kítűzte, most pedig emléküket jegyzőkönyvileg örököltette meg. Ezután **M a g y a r** Endre igazgató felhívta az egyesület figyelmét arra, hogy az iparmuzeum kiállítása alkalmával fényképfelvételek történtek. Választmány felkéri a főtitkárt, hogy a felvételek megszerzése iránt intézkedjék. **M. K o v á c s** Géza főtitkár terjesztette elő jelentését az egyesület egy havi életéről. A jelentés szerint az egyesület élete igen mozgalmas és tartalmas volt, mert az utolsó választmányi ülés után tartották Szováta fürdőn igen szép sikerrel a rendes évi közgyűlést. Továbbá a kőbányai kaszinó kirándulást rendezett a gyalu havasokra.

Kiállítást rendeztek kalotaszegi himzéskből az iparmuzeumban, rendeztek egy igen szépen sikerült kirándulást a Dregán-

völgyből kiindulva a Vigyázóra és onnan a Székelyői vizeséhez. Vezeték az angol kirándulókat. Résztvettek az új színház továbbá a tordai kiállítás megnyitó ünnepségén; képviseltették az egyesületet a Magyarországi Kárpát-Egyesület keleti osztályának Kassán tartott közgyűlésén. Ujonnan rendezték az egyesület könyvtárát. Katalogust készítettek, hogy a tagok a könyvtárt használhassák. Választmány jóváhagyólag vette tudomásul a főtitkár jelentését és egyben mindazoknak köszönetet szavazott, akik az egyesületet nehéz munkájában támogatták.

A főpénztáros távolléte miatt a pénztári jelentés meghallgatását a következő ülésre tűzték ki. A tárgysorozat rendjén intézkedtek, hogy a Galbina-körut a néhai nagy turista, Czárán Gyulának emlékéhez méltóan táblákkal jelöltessék meg. Főtitkár jelenti, hogy a kőbányai kaszinó mozgalmat indított egy gránit emlékoszlopnak a hős mártírhalt Vasvári Pál sírjánál való emelése iránt. — A százas-bizottságba az egyesület részéről kiküldötte Veres János bánffy-hunyadi E. K. E. ügyvivőt és M. Kovács Géza E. K. E. főtitkárt. Rózsa Kálmán ama javaslatát, hogy az aradi vesztőhelyen és az Orsovai koronakápolnánál feltételes megállóhelyek létesíttessék, továbbá, hogy a vajdahunyadi lovagvár a vasut által könnyebben megközelíttessék, célszerűségi okokból a választmány nem pártolja. Elfogadták a tisztikari tanács Szováta környékének feltárására vonatkozó javaslatait és e célra 200 koronát meg is szavaztak. — Főtitkár jelenti, hogy a földmívelésügyi miniszter, Szádeczky Lajos dr. és Orosz Endre könyvadományokkal a könyvtárt gyarapították. Választmány az ajándékozókknak köszönetet szavaz.

A muzeumnak 213 díjas és 134 ingyenes látogatója volt. Kiválóan fontos a muzeumra nézve dr. André Rikárd müncheni egyetemi tanárnak és nejének látogatása, a ki e muzeum elrendezéséről, gazdagságáról a tapasztalt rend és tisztaságról a legnagyobb elragadtatással nyi-

latkozott. Kimondotta a választmány, hogy az államsegélyből megszerzi Vikár Bélának székelyföldi gyűjtéséből származó fonográf hengereinek másodpéldányát. — Továbbá felkéri Herrmann Antal dr. muzeum-igazgatót, hogy a muzeum tovább fejlesztésére vonatkozólag terjesszen be írásbeli javaslatot.

Főtitkár jelenti, hogy Jósika Lajos báró eltávozása miatt a hunyadmegyei osztály elnökségéről leköszönt és helyette elnökké Boga Károly tanítóképezdei igazgató választatott meg. Választmány a távozó elnöknek köszönetet szavaz, az ujonnan választott elnököt üdvözli és egyben megbizta a főtitkárt, hogy az osztályt szervezze újra és a hunyadmegyei történelmi és régészeti egyesület közgyűlésén Herrmann Antal dr.-ral együtt az egyesületet képviselje.

Elhatározta a választmány, hogy Márki Sándor drt. 30 éves tanári jubileuma alkalmával írásbelileg üdvözli. Fájdalommal vett tudomást arról, hogy Versényi György dr. a városból való eltávozása miatt a választmányi tagságról lemondott. Kimondotta a választmány, hogy dr. Gámán Józsefhez iparkamarai titkárrá való megválasztása alkalmával üdvöző iratot küld.

Főtitkár jelenti, hogy Radnóti Dezső síremlékére a gyűjtés majdnem befejeztetett. Előterjeszti a tisztikari tanács javaslatát, a mely szerint Reiman Károly kőfaragó mester volna megbízandó a síremlék elkészítésével. Választmány a síremlék megrendelésére felhatalmazást adott és utasította az elnökséget, hogy azt a jövő év tavaszára állíttassa fel. Az egyesület által Kecskeméten tanítatott Farkas Jenő romániai székely gyerek ügyében való eljárásra Szádeczky Lajos drt kérték fel. Ezután három tagnak törlése után 20 új tagnak felvétele következett, a melynek megtörténte után elnök az ülést bezárta.

Az E. K. E. új tagjai.**1905. október 15-től dec. 31-ig.***Rendesek:*

(Évi 6 koronával.)

Antos János, Göczey István.

1906. január 1-től október 15-ig.*Alapítók:*

(200 koronával.)

Első Magyar Általános biztosító társaság.

Rendesek:

(Évi 6 koronával.)

Nanay Lajos nyomdász, Baron Vilmos sirkóráktáros, Brutsi László mérnök, dr. Neumann Sándorné orvos neje, dr. Batsmegye Ferenc ügyvéd, Takács Gyula járásbíró, Kiss Lajos s.-tkvezető, dr. Váhl Ernő ügyvéd, dr. Ajkay Béla földbirt. Koczor Gyula keresk. Özv. Nik Pálné háztulajd., Rigó Lajos kereskedő, Lányi Benő kereskedő, Kemény Jakab MÁV cimfestő, Kovács Gyula s.-lelkész, Pataky Gyula ev. r. lelkész, Perlik Lajos jegyző, Losonczy Albert pék, Müller Lajos földb., ifj. Fischof Lajos keresk., Kohn Sándor keresk. Kohn Oszkár keresk., Chemez Rezső MÁV gépész, Lakatos Árpád MÁV szállító, Grünwald Salamonné, Frankl Zsigmond földbirt.. Freiszleder Rezső magánzó, Herman Zsigmond, Pollacsek Nándor kereskedő, Roth Mór kereskedő, dr. Csiky Viktor egy. tanár, Kroll Rezső kegyr. tanár, Révész Emil kereskedő, Spitzer Manó kereskedő, Simonné Spranitz Mária tanítónő, Kozma Aladár p. ü. számtiszt, Bocz Endre p. ü. számtiszt, Benkő Jakab p. ü. számtiszt, Gyertyánffy Boldizsár, Mazingher László kir. adótiszt, Ferenczy Károly vendéglős, Tordosán Pompil p. ü. számvizsg., Halmágyi Ernő gyógyszer. gyak., Szentpétery Gergely kereskedő, Szilágyi Béla jogszigorló, Freiszleder Antal birtokos, dr. Róth Zsigmond ügyvéd, dr. Róth Zsigmondné ügyvéd neje, Stern Gábor kereskedő, Stern Sándor kereskedő, Schossberger Hugó kereskedő, Szabó Emil üzletvezető, Szitányi Károly földbirt., Rotter Arthur kereskedő, Szigeti Mór kereskedő, Deutsch Zsigmond cégvezető, Podvinetz Samu kereskedő, Rimitz Jakab magánzó, Littaner Mihályné, Stauber Sándorné, Baumgarten Pál keresk., Baumgarten Dávid kereskedő, Strauss Mihály kereskedő, Griesz Dezső keresk., ifj. Kócsy Imre vendéglős, Hoffmann Miksa MÁV művezető, Talaba Vilmos MÁV tisztviselő, Halmos József MÁV

tisztvis., Erdőssy János MÁV tisztvis., Kob Ede kereskedő, Kohn Simon keresk., Egel Salamon földbirt., Reinitz Jakabné magánzó, Baumgarten Soma, Szabó Jenő, Rosenbaum J. Henrik könyvkeresk., Horváth Gizella, Rend Tihamér, dr. Grünvald József ügyvéd, Fränkel Ernő lapszerk., Fränkel Ernőné, Kövendy Károly keresk., Bréver János keresk., Hirschfeld Lajos keresk. ak. tan., Bogdán István keresk. ak. tan., Rondonelli Jenő urad. erdész, Jöscf di Gaspero erdő kezelő, Helegda Sándor rajzoló, Dattner Gyula fűrészgondnok, Löbli Miksa tanuló, Müller Rezső bankhiv., Daniel László földbirt., dr. Barabás József orvos, Tüske Béla egyetemi tanársegéd, dr. Futó Mihály egyetemi tanársegéd, Szegedi Géza egyet., demonstrator, Balogh Berenc gazd. tanint. hallgató, Gorbai Ágoston gazd. tanint. hallgató, Kolláth Lajos jogszigorló, Szent Ferencrendi kolostor, Morvay Béla s. könyvelő, dr. Nagy Béla közjegyző, Szóts István j. irnok, Katz József drogista, Szedlitska Gyula lakatos, Moskovitz Mihály tanuló, G. Nagy Ernő lakatos, Török Béla lakatos, Báin Béla lakatos, Klein Lajos lakatos, Maxin János lakatos, Czaga Lajos lakatos, Zsembera Rudolf lakatos, Szabó József lakatos, Szvoboda Gyula lakatos, ifj. Loitzli Gyula lakatos, Mihály Géza lakatos, Fekete Sándor lakatos, ifj. Szabó Sándor lakatos, Bencze Lajos lakatos, Hirschler József dr. plebános, Homicskó Aladár erdész, Berger Zsigmond, Felber Vilmos számvizsg., Zára Mihály számtiszt, Zsigmondy Béláné mérnök neje, Szováti gyógyfürdő igazg., Juricskay Dezső földbirtokos, Zsunk János joggyak., Tárczy László MÁV hiv., dr. Kenyeres Balázs egy. tan., dr. Hajdu Dezső ügyvéd, Ruttká Ferenc jogszig., MÁV altisztikőr, Klein Antal nőv. pap, Goldstein Manó jogh., Zongor János jogsz., Szathmári Gábor főjegyző, Stern Izidor jogh., Follinus Árpád főszámv., Frankl Miksa titkár, Benedek Ármin kereskedő, Adler Jakab bankhiv., Killyeni Erzsébet tanítónő, Grünfeld Soma Weisz Izidor könyvelő, Stotter Sándor erdő-ellenőr, Schöltz Károly MÁV mérnök. dr. Genersich Gusztáv főorvos, Ilyés Tibor fürdőig., Toth Ferenc földbirt., Juhász Elek ev. ref. lelkész, Nagy Sándor ásv. tulajd., Bilkey Adolf titkár, Komjáthy János szinigazgató, Horosz Ignác keresk., Micsinay Hugó jegyző, Freud Miksa gyárig., budahegyi Pauer Károly dr. orvos, Pethő József aljegyző, W. H. Shrubsole, Bakk Lajos műasztalos, Nagy Kálmán egyházg., Riemer Gyula korm. hiv., Hegyi Gyula iparfelügy., F. Vincze Aladár jogsz., Baczó Mihály jegyző, Hauer Viktor tanár.

Szerkesztő: Merza Gyula

Nyomatott Gombos Ferencnél Kolozsvárt. Deák Ferenc-utca 12. szám. alatt.